

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

OKULDA ŞİDDETLE BAŞ ETMEDE ÖĞRETMEN BECERİLERİNİN
GELİŞİMİNE YÖNELİK ŞİDDETSİZ KARŞI KOYMA PROGRAMININ
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sercan AYDIN

Niğde
Ekim, 2023

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİDEMİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

OKULDA ŞİDDETLE BAŞ ETMEDE ÖĞRETMEN BECERİLERİNİN
GELİŞİMİNE YÖNELİK ŞİDDETSİZ KARŞI KOYMA PROGRAMININ
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sercan AYDIN

Danışman
Doç. Dr. Suat KILIÇARSLAN

Niğde
Ekim, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Okulda Şiddetle Baş Etmede Öğretmen Becerilerinin Gelişimine Yönelik Şiddetsiz Karşı Koyma Programının Etkisi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 20/10/2023

Sercan AYDIN

JÜRİ ONAY SAYFASI

Doç.Dr.Suat KILIÇARSLAN danışmanlığında Sercan AYDIN tarafından hazırlanan “Okulda Şiddetle Baş Etmede Öğretmen Becerilerinin Gelişimine Yönelik Şiddetsiz Karşı Koyma Programının Etkisi” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: .../.../...

JÜRİ :

Danışman : .....

Üye : .....

Üye : .....

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OKULDA ŞİDDETLE BAŞ ETMEDE ÖĞRETMEN BECERİLERİNİN GELİŞİMİNE YÖNELİK ŞİDDETSİZ KARŞI KOYMA PROGRAMININ ETKİSİ

AYDIN, Sercan

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Suat KILIÇARSLAN

Ekim 2023,108 sayfa

Bu araştırmada, okulda şiddetle baş etme konusunda öğretmenlik becerilerini geliştirmeye yönelik şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının etkisi incelenmiştir. Çalışma grubu Adana’da bir ilkokulda görev yapan 14 deney ve 14 kontrol grubundan oluşan sınıf öğretmenleridir. Haftada bir oturum olmak üzere 120 dk süren on oturumluk “Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programı” uygulanmıştır. Araştırma karma yöntemlerinden sıralı dönüşümsel tasarım modeli bir çalışma olup çalışmanın verileri nicel ve nitel olarak toplanmıştır. Deney ve kontrol grubuna ön-test olarak “Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları” ölçeğiyle birlikte “Sınıf Yönetimi Ölçeği” uygulandıktan sonra deney grubundan oluşan öğretmenlere on oturumdan oluşan “Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programı” uygulanırken kontrol grubuna herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Program uygulandıktan sonra deney ve kontrol grubuna son-test uygulanmıştır.

Deney ve kontrol grubundaki öğretmenlere üç ay sonra izleme testi uygulandıktan sonra ölçek sonuçları SPSS 25 paket programıyla analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında, deney grubu öğretmenlerinin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeğinin ön-test son testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. İzleme testinin sonucunda ise uygulanan programın etkisinin olumlu yönde devam ettiği tespit edilmiştir. Kontrol grubuna ise herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Deney grubu öğretmenlerinin sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutları olan cezalandırma, ilgiyi sürdürme ve sorun çözme ve uyarma boyutları ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüş olup bu etkinin devam ettiği izleme testi sonuçlarıyla da tespit edilmiştir.

Program uygulandıktan sonra araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuyla deney grubundaki öğretmenlerle görüşme yapılarak nitel veriler toplanmıştır. Nitel veriler NVIVO13 programına aktarılarak içerik analizi yöntemiyle analiz edilip kod ve kategoriler oluşturularak “Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programının” etkililiği incelenmiştir. Nitel veriler incelendiğinde programın okuldaki destek sistemi, okulda öğretmen varlığı, şiddete direnç

gösterme, problemleri önceliklendirme ve oturma eylemi boyutlarının okul içindeki şiddetle baş etme ve öğretmenlik becerilerinin gelişimine katkı sağladığı, öğretmenlerin şiddetle baş etme konusunda farkındalıklarının arttığı ve farklı bir bakış açısı kazandıkları ortaya çıkmıştır. Şiddetsiz karşı koyma programının öğretmenlerin sınıfta öğrencilerin istenmeyen davranışlarıyla baş etme ve sınıf yönetiminde öğrencileriyle olan ilişkilerine olumlu yönde katkı sağladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programı, Okulda Şiddetle Baş etme.

ABSTRACT

The Effect of Nonviolent Opposition Program on the Development of Teacher Skills in Coping with Violence at School

AYDIN, Sercan

Department of Educational Sciences

Thesis Advisor: Doç. Dr. Suat KILIÇARSLAN

October 2023,108 pages.

In this study, the effect of the nonviolent resistance teacher program to improve teacher skills in dealing with violence at school was examined. The study group is classroom teachers working in a primary school in Adana, consisting of 14 experimental and 14 control groups. The "Nonviolent Resistance Teacher Program" was implemented in ten sessions, one session per week, lasting 120 minutes. The research is a mixed methods study with a sequential transformational design model and the data of the study were collected both quantitatively and qualitatively. After applying the "Classroom Management Scale" along with the "Teacher Attitudes Towards Unwanted Student Behaviors in the Classroom" scale as a pre-test to the experimental and control groups, the "Nonviolent Resistance Teacher Program" consisting of ten sessions was applied to the teachers in the experimental group, while the control group did not receive any study. It has not been done. After the program was implemented, a post-test was applied to the experimental and control groups.

After a follow-up test was applied to the teachers in the experimental and control groups three months later, the scale results were analyzed with the SPSS 25 package program. Looking at the analysis results, it was seen that there was a significant difference between the pre-test and post-test scores of the experimental group teachers on the scale of teacher attitudes towards undesirable student behaviors in the classroom. As a result of the monitoring test, it was determined that the implemented program continued in a positive direction. No intervention was made to the control group. It was observed that there was a significant difference between the pre-test and post-test scores of the experimental group teachers in the sub-dimensions of the classroom management scale, namely punishment, maintaining interest, problem solving and warning, and it was also determined by the follow-up test results that this effect continued.

After the program was implemented, qualitative data was collected by interviewing the teachers in the experimental group with the semi-structured interview form developed by the researcher. The effectiveness of the Nonviolent Resistance Teacher Program was examined by transferring the qualitative data to the NVIVO13 program, analyzing it with the content analysis method, and creating codes and categories. When the qualitative data were examined, it was revealed that the

program's support system at school, teacher presence at school, resistance to violence, prioritization of problems and sit-in dimensions contributed to the development of teaching skills and coping with violence in the school, and that teachers' awareness of coping with violence increased and they gained a different perspective. It has been observed that the nonviolent resistance program contributes positively to teachers' relationships with their students in dealing with students' undesirable behaviors in the classroom and in classroom management.

Keywords: Violence, Nonviolent Resistance, Curriculum, Coping with Violence at School

ÖN SÖZ

Okullarda her geçen gün şiddet içerikli durumlarla karşı karşıya kalmaktayız. Şiddet içeren durumlara karşı uygulanan yöntem ve tekniklerden istenilen sonuçlar elde edilemediği görülmektedir. Öğretmenlere uygulanan şiddetsiz karşı koyma öğretmen programıyla öğretmenlerin okul içinde ve okul dışında gerçekleşen şiddet içerikli durumlar karşısında farklı bir bakış açısı kazanmaları hedeflenmiştir. Tez konumun belirlenmesinden son ana kadar sürekli benimle iletişim kuran, beni harekete geçiren, deneyimlerinden ve bilgi birikiminden faydalandığım danışmanım Doç. Dr. Suat KILIÇARSLAN'A, tez jürimde bulunan Prof. Dr. Yasemin YAVUZER'E, Prof. Dr. Meral ATICI'YA katkılarından dolayı teşekkür ederim. Her zaman bana destek olup bu yoğun ve yorucu süreçte beni güçlendiren kız kardeşim Eda AYDIN'A, çevri ve destekleri için ablam Hatice AYDIN'A ve kardeşim Can AYDIN'A çok teşekkür ederim. Bu süreçte benimle yorulan annem ve babama sonsuz teşekkürlerimle. Ayrıca uyguladığım programa gönüllü olarak katılan ve her hafta şevkle oturumlara gelen katılımcılara teşekkürü bir borç bilirim.

Sercan AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
EKLER LİSTESİ.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi	5
1.1.4. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	6
1.1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
1.1.6. Sayıtlar.....	8
1.1.7.Tanımlar.....	8

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Şiddet Kavramı.....	10
2.2. Erich Fromm'a Göre Şiddet.....	10
2.2.3.Psikoanalitik Kuram.....	11
2.2.4.Etiyolojik Kuram.....	11
2.2.5.Biyolojik Kuram.....	12
2.2.6.Davranışçı Kuram.....	12
2.2.7.Sosyal Öğrenme Kuramı.....	13
2.2.8.Sistemik Yaklaşım.....	13
2.3.Şiddetsiz Karşı Koyma Modeli.....	14
2.4.Şiddetin Nedenleri.....	15
2.4.1.Şiddetin Türleri	16

2.5.İlgili Araştırmalar.....	18
2.5.1. Okulda Şiddetle İlgili Yapılan Araştırmalar.....	18
2.5.2.Okulda Şiddetle Baş Etme İle İlgili Araştırmalar.....	20
2.5.3.Şiddetsiz Karşı Koyma Programıyla İlgili Yapılan Araştırmalar.....	222

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli.....	25
3.2. Çalışma Grubu.....	26
3.2.1.Katılımcıların Seçimi ve Grupların Oluşturulması.....	26
3.3.Verileri toplama Araçları.....	28
3.3.1. Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği.....	28
3.3.2.Sınıf Yönetimi Ölçeği.....	29
3.4.Nitel Verilerin Toplanması.....	29
3.5.Okulda Şiddetle Baş Etmeye Yönelik Şiddetsiz Karşı Koyma Programı (Non-Violent Resistance Programme-NVR).....	30
3.5.1.Okulda Şiddetle Baş Etmeye Yönelik Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programının Temel Bileşenleri.....	30
3.6.Verilerin Ön Analizi.....	32
3.6.1.VerilerinAnalizi.....	32

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1.Nicel Verilere İlişkin Bulgular.....	34
4.2.Nitel Verilere İlişkin Bulgular.....	43

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1 Nicel Verilere İlişkin Tartışma ve Yorum.....	53
5.2. Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programına Katılan Deney Grubu Öğretmenlerinin Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği ile ilgili Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	53
5.2.1. Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programına Katılan Deney Grubu Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Ölçeği ile ilgili Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	54

5.2.2. Nitel Bulgulara İlişkin Verilerin Tartışılması ve Yorumlanması.....	56
--	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1.Sonuçlar.....	61
6.2.Öneriler.....	62
KAYNAKÇA.....	64
EKLER.....	77
ÖZ GEÇMİŞ.....	91

KISALTMALAR

NVR: Non Violent Resistance/Şiddetsiz Karşı Koyma Programı

SİİD: Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Deney ve Kontrol Grubunda Yer Alan Öğretmenlere Ait Sosyo-Demografik Özellikleri.....	27
Tablo 2: Deney ve Kontrol Gruplarının Ölçeklerden Aldıkları Ön-test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	28
Tablo 3: Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Öğretmenlerin Ölçeklerin Ön-test, Son-test ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	34
Tablo 4: Deney ve Kontrol Gruplarının Ölçeklerden Aldıkları Son test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	35
Tablo 5: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeğine ait Ön -test Son -test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları.....	36
Tablo 6: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeğine ait Son test İzlem testi Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları.....	37
Tablo 7: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği Cezalandırma alt boyutuna ait Ön -test Son -test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları.....	38
Tablo 8: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği Cezalandırma alt boyutuna ait Son-test İzleme testi Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları	39
Tablo 9: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği İlgiyi Sürdürme ve Sorun Çözme alt boyutuna ait Ön -test Son- test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları.....	40
Tablo 10: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği İlgiyi Sürdürme ve Sorun Çözme alt boyutuna ait Son -test- İzleme test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları.....	41
Tablo 11: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği Uyarma alt boyutu ait Ön -test Son -test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları.....	42
Tablo 12: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği Uyarma alt boyutuna ait Son -test- İzleme testi Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları.....	43

Tablo 13: Programa katılan öğretmenlerin programın uygulanması sonucunda kazandığı beceri ve kazanımlara ilişkin görüşleri.....	44
Tablo 14: Programa Katılan Öğretmenlerin Öğrencilerle Yaşanılan Gerginlik Durumlarında Verdiği Tepkiler	45
Tablo 15: Programa Katılan Öğretmenlerin Problem Çözme Becerilerine İlişkin Görüşleri.....	46
Tablo 16: Programa Katılan Öğretmenlerin Şiddetle Baş Etmede Öğrencilere Gösterdiği Tepkiler.....	47
Tablo 17: Öğretmenlerin Okul İçinde ve Okul Dışında Öğretmen Varlığına İlişkin Görüşleri.....	48
Tablo 18: Programa Katılan Öğretmenlerin Okul Destek Sistemlerine İlişkin Görüşleri.....	49
Tablo 19: Öğretmenlerin şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının güçlü yönlerine ilişkin görüşleri	50
Tablo 20: Okulda Şiddetle Baş Etme Programı Uygulamanın Zorluklarına Yönelik Bulgular.....	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ön-test-Son-test Kontrol Gruplu Desen.....25

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Katılımcılara Yönelik Kişisel Bilgi Formu.....	77
Ek 2. Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği Örnek Maddeler	78
Ek 3. Sınıf Yönetimi Ölçeği Örnek Maddeler.....	79
Ek 4. Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu Örnek Maddeleri.....	80
Ek 5. Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programı Oturumları	81
Ek 6. Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programı Katılımcı Sertifika Örneği.....	86
Ek 7. Uygulama İzin Belgesi	87
Ek 8. Ölçeği Geliştiren Kişilerden Alınan İzin Mailleri	89

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Şiddet, çok boyutlu bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre şiddet (DSÖ) *“bireyin kasti olarak bir gruba, başkalarına, kendisine ya da birtakım insanlara ölüm, yaralanma, psikolojik olarak zarar verme, gelişme geriliği ya da yoksunlukla sonuçlanan ya da sonuçlanma olasılığı olan, tehdit ederek veya gerçekten, fiziksel zorlama ya da güç kullanılması”* olarak tanımlanmaktadır (DSÖ,2002). Şiddetin bir başka tanımında ise şiddet, bireyin psikolojik ve fiziksel bütünlüğüne yönelik her türlü olumsuz durumlar olarak ifade edilmektedir (Ayan,2006). Şiddet, asırlardır toplumlarda bir problem olarak görülmesine rağmen toplumlar tarafından çok önemli bir sorun olarak görülmemiştir (Pişkin, 2006). Her yıl dünya genelinde yaklaşık olarak iki milyon insanın fiziksel, psikolojik olarak şiddete maruz kaldığı yapılan araştırmalardan ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de ise her geçen gün şiddetin arttığı görülse de şiddete yönelik verilere sağlıklı bir şekilde ulaşılamamaktadır.

Şiddet, daha çok aile içi şiddet olarak araştırmalara konu olurken ayrıca şiddet genellikle ergenler arasında okul ortamında daha fazla yaşanmaktadır. Okullar, çocukları ve gençleri fiziksel ve psikolojik olarak şiddetten korumayı amaçlayan temel kurumlardır (Yörük,2020). Yaşamımızda farklı alanlarda ve yerlerde şiddet olaylarının görüldüğü ve özellikle de okullarda şiddet ile ilgili yaşantıların arttığı görülmektedir. Türkiye’de ise okuldaki şiddete yönelik farkındalığın gün geçtikçe arttığı yerel ve ulusal basındaki haberlerden görülmektedir (Pişkin vd.,2014). Okullarda yaşanan şiddet olaylarına yönelik medyadan öğrenci-öğretmen, öğretmen-veli ve öğrenciler arasında şiddet içerikli haberler duyulmaktadır (Terzi,2007). Okulda şiddet, sadece şiddete maruz kalanı değil aynı zamanda şiddeti uygulayan ve okulda bulunan diğer üyeleri de kapsayan geniş bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Menifield vd.,2001). Okul içinde ve sınıfta öğrenciler tarafından düzeni bozan ve hoş gitmeyen davranışlar görülebilmektedir. Bu problemlerli davranışlar karşısında öğretmenler farklı tepkiler göstermektedirler. Öğretmenlerin gösterdiği bu tutum ve tepkiler öğretmenin probleme bakış açısına, davranışın sıklığına ve öğretmenin sınıf yönetimi becerilerine göre farklılık gösterebilmektedir (Aktaş,2006). Okulda öğretmenin öğrencilere yönelik gösterdiği davranışlar arasında öğrenciyle dalga geçmesi, sınıftaki öğrencileri başkalarıyla karşılaştırması, sınıfta kuralları uygularken çelişkili davranışlarda bulunması, öğrencilere yeteri kadar ilgi göstermeyip onları önemli olarak görmemesi, öğrencilere şiddet içerikli davranışlarda bulunması, ödüllendirilmesi gereken davranışları ödüllendirmeyip bazı

davranışları da ceza vererek durdurmaya çalışması, öğrenciler arasında sağlıklı bir ilişki geliştirememesi öğrencilerin istenmeyen davranışlar göstermesine neden olmaktadır (Sayın, 2001).

Okul şiddeti, okul içerisinde gerçekleşen her türlü zarar verici öğrenci tavır ve öğretmen stillerini hedef alan, okulda eğitimin sağlıklı yürütmesini engelleyen yıkıcı davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Okullarda gün geçtikçe artan şiddet olayları ve güvenlik kaygısı nedeniyle öğrencilerin okul içinde eğitim ve öğretim sürecini sağlıklı bir şekilde yürütemediklerini göstermektedir (Walker vd., 2000). Okulda görülen şiddet öğrencinin akademik başarısını düşürmekte, okul iklimini olumsuz etkilemekte, öğrencide ruhsal ve davranışsal anlamda bozukluklar, kin, nefret, saldırgan tutumlar vb. problemlerin görülmesine neden olmaktadır (Gözütok vd., 2007).

Şiddetin, öğrenciler üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı yapılan araştırma sonuçlarından görülmektedir. Koç (2006), yaptığı bir çalışmada şiddetin çocuklarda anksiyete, kendilerini değersiz hissetme, geleceğe yönelik kaygılı olma, her an kendini olumsuz duygular içerisinde bulma gibi etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Bu araştırma sonucunda şiddetin öğrencilerin %90.5 'inde uyum problemi yarattığı sonucuna varılmıştır. Mahiroğlu ve Buluç (2003), tarafından yapılan bir çalışmada lise çağındaki çocukların %59.5'ne bir disiplin yöntemi olarak fiziksel ceza uygulandığı, fiziksel cezanın öğrencideki istenmeyen davranışı azaltmadığını aksine daha farklı sorunlar ortaya çıkarttığını göstermiştir. Bu sorunlar karşısında öğretmenlerin daha çok kulağı çekme, tokatlama ve vurma şeklinde tepki gösterdikleri görülmektedir. Öğretmenler sınıf içinde öğrencinin gösterdiği yüksek ses çıkarma, dersi dikkate almama, öğretmeni dinlememe, akademik başarının düşük olması gibi istenmeyen davranışlarına karşı şiddet göstermektedirler (Yörük,2020). Sınıf yönetimi zorlaşan öğretmenin, disiplini sağlamak amacıyla şiddete başvurduğu görülmektedir (Straus,2010). Okulda şiddetle baş etme konusunda öğretmenlerin sorunun bir parçası olarak müdahalede bulunmaları gerekmektedir. Öğretmenlerin okulda yaşanan şiddetle baş edebilmeleri için olumlu başa çıkma stratejilerini kullanmaları gerektiği görülmektedir (Yurtal,2014).

Okulda şiddetle baş etmeye yönelik öğretmenlerin, öğrencilere fiziksel ceza vermeleriyle onları eğitmeye çalışmaları kabul edilebilir bir davranış olarak görülmekteyken bu davranışın okulda şiddetle baş etme konusunda artık yeterli olmadığı ifade edilmektedir (Hatipoğlu vd.,1999).Okulda şiddeti önlemeye yönelik uygulanan programlarda öğretmenlerin önemli görevlerinin olduğu ve öğrencilerin davranışlarına karşı sürekli ve tutarlı olmasının önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir (Debarbieux,2003). Yapılan bazı araştırmalar öğrencinin tek başına şiddetle baş edemeyeceğini bunun yerine öğrenciyle birlikte öğrencinin etrafında bulunan tüm sistemlerinin ele alınması gerektiğini göstermiştir (Roland vd., 2002). İlgili alan yazın

incelendiğinde, okulda şiddeti azaltmaya yönelik yapılan çalışmalarda genellikle öğrencilerin birbirleriyle olan ilişkileri üzerinde durulurken öğretmenlere yönelik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Şahan, 2010).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde; Chen ve Astor'un (2008), 14022 öğrenciyle bir çalışma yürütülmüştür. Bu çalışmada öğrencilere yarı yapılandırılmış görüşme formu ve öğrencilerin öğretmenlerine ise öğretmen şiddetinin nedenlerini belirlemek için anket uygulanmıştır. Elde edilen araştırma sonucunda uygulanacak programlar ile öğretmen-öğrenci etkileşiminin ve iletişiminin artırılmasının önemli olduğunu, öğrenciyle öğretmen arasında kurulan etkili iletişimin şiddeti önleme de önemli bir rol üstleneceği sonucuna varılmıştır.

Tomasek (2008), yaptığı çalışmada Çek Cumhuriyeti ve diğer ülkelerdeki öğretmene uygulanan şiddeti ele almıştır. Araştırmaya Çek ortaokullarından 366 öğretmen ile 127 yönetici katılmıştır. Öğretmen şiddetinin nedenleri saldırgan ve mağdur açısından ele alınmış olup öğretmenlerin derste sözel şiddete, ayrıca öğretmenlerin aileler ve öğrenciler tarafından tehdit yoluyla şiddete maruz kaldıkları görülmüştür. Elde edilen bulgular öğretmene yönelik şiddette artış olmasına ek olarak öğretmenlik mesleğini yapmanın zorlaştığını göstermiştir.

Khoury-Kassabri, Astor ve Benbenishty (2009), yapmış oldukları çalışmada ortaokul ve lisede öğrenim gören 16604 Arap ve İsrail öğrencilerinin arkadaşları ve öğretmenlerine yönelik şiddet raporları incelenerek kişisel özellikleri, okul kültürü, okul çevresi, aile özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin 1/3'ünün arkadaşlarına, 1/5'inin öğretmenlerine şiddet uyguladığı ortaya çıkmıştır. Okul yaşantısı, kültür ve öğrencinin kişisel özellikleri gibi değişkenler şiddetin nedenleri olarak görülmektedir.

Özdemir'in (2012), çalışmasında, Kırıkkale'de 902 öğretmen ile öğretmenlere yönelik şiddet olayları araştırılmıştır. Öğretmenlerin %24,1'i duygusal, %14,7'si sözel, %6,3'ü fiziksel, %4,6'sının cinsel şiddete uğradıklarını tespit etmiştir. Ayrıca ilköğretim öğretmenlerinin ortaokul öğretmenlerine göre daha az şiddete uğradığı sonucuna ulaşılmıştır.

Atmaca ve Öntaş'ın (2014), 25 öğretmen ile yürüttüğü çalışmada velilerin öğretmenlere yönelik uyguladıkları şiddet türleri, uygulama biçimleri ve şiddetin nedenleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler şiddet türünün sosyal ve ekonomik özelliklere göre değişiklik gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca şiddete uğrayan öğretmenlerin okul idaresi ve diğer meslektaşlarıyla içinde buldukları şiddet durumuyla ilgili paylaşımda bulunduğu ve çözüm aradıkları, bazılarının ise fiziksel ve ruhsal problemler yaşadıkları görülmektedir.

Lise öğrencileriyle yapılan araştırmalar incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerden bazılarının öğrenimlerine devam ederken okul içinde ve okul çevresinde fiziksel şiddete maruz

kaldıkları, bazı öğrencilerin de hem fiziksel hem de duygusal şiddet uyguladıklarını tespit etmişlerdir (Özcebe, Üner ve Çetik, 2004; Eke ve Ögel, 2006).

Helvacı (2008), lise öğrencileriyle yürüttüğü araştırmasında şiddetin nedenlerini belirlemek amacıyla öğrenci görüşlerine başvurmuştur. Öğrenci görüşlerinden elde edilen veriler sonucunda aile içi ilgisizlik ve aile fertlerinin eğitim seviyesinin düşüklüğü ortaya çıkmıştır.

Yavuzer, Gündoğdu ve Ekici (2009) yaptıkları çalışmada 3397 öğretmenle görüşerek elde ettikleri bulgular sonucunda öğretmenlerin şiddet kavramını fiziksel veya sözel olarak zarar verici davranış şeklinde tanımladığını, şiddet nedenleri arasında aileden kaynaklı nedenler olduğu sonucuna varmışlardır. İldeniz (2015), ortaöğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada şiddetin ortaya çıkmasında aile ve çevre faktörünün, medyanın, öğretmenin, okul idaresinin ve akran gruplarının etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Hoşgörür ve Orhan'ın (2017), yaptığı çalışmaya 33 okul yöneticisi katılmıştır. Araştırmada okul içinde yaşanan şiddetin, karşılıklı itiş kakış, alay etme, birbirine fiziksel olarak zarar verici davranışta bulunma şeklinde olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan okul müdürleri bu davranışların ortaya çıkmasında aile içi şiddet, öğrencinin yaşadığı çevre, anne babalarının çocuk yetiştirme biçimi, yazılı ve görsel medya ve öğrencinin okuldaki başarı durumunu etkilediğini belirtmişlerdir.

Alan yazın incelendiğinde; okulda ve ailede şiddeti ortaya çıkaran nedenleri araştıran çalışmalar olduğu, ancak şiddetle baş etmeye yönelik çalışmaların çok sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Okulda şiddetle ilgili araştırmalar dikkate alındığında; çeşitli nedenlerden dolayı ortaya çıkan farklı boyutlarda şiddet türleri olduğu ve okulda gerçekleşen şiddetle baş etme konusunda önleme ve müdahale programlarına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Genel olarak okulda şiddetle ilgili önleme ve müdahale programlarıyla ilgili yapılan araştırmaların öğrenci odaklı olduğu, öğretmenlerle yürütülen araştırmaların ise çok sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple okullarda bu konuda yapılacak deneysel çalışmalara özellikle ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla okulda şiddetle baş etme konusunda öğretmenlik becerilerini geliştirmek ve öğrencilerin istenmeyen davranışlarını azaltmak amacıyla Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programının etkisini incelemek bu araştırmanın problemi oluşturmaktadır.

1.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, öğretmenlerin okulda şiddetle baş etme becerilerini geliştirmek ve sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarını yönetebilmek amacıyla “Şiddetsiz Karşı Koyma” öğretmen programının öğretmenlerin okulda şiddetle baş etme becerisinin gelişimine yönelik etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi

Okulda şiddetle baş etme konusunda ve istenmeyen öğrenci davranışlarını azaltmada öğretmen becerilerinin gelişiminde şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının etkisi var mıdır, şeklinde ifade edilen problem kapsamında aşağıdaki denenceler test edilmiştir.

Denence 1: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin ölçeklerden aldıkları son-test puan ortalamaları ile kontrol grubu öğretmenlerinin son-test puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık vardır.

Denence 2: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin, kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği” ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denence 3: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin, kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği” son- test ve izleme testi puanları arasında deney grubu lehine anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Denence 4: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan Cezalandırma davranışları son -test puanları ile ön -test puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Denence 5: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan Cezalandırma davranışları son- test puanları izleme testi puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Denence 6: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan İlgiyi sürdürme ve sorun çözme davranışları son- test puanları ile ön -test puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Denence 7: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan İlgiyi sürdürme ve sorun çözme davranışları son -test puanları ile izleme testi puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Denence 8: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan Uyarma davranışları son -test puanları ön -test puanlarına göre anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Denence 9: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan Uyarma davranışları son -test puanları izleme testi puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Bu denencelerle birlikte deneysel işlemle ilgili katılımcıların görüşlerini incelemek amacıyla nitel verilere ulaşmak için aşağıdaki soruya yanıt aranmıştır.

-Araştırmanın deney grubunda yer alan öğretmenlerin okulda şiddetle baş etmede öğretmen becerilerinin gelişiminde şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.1.4. Araştırmanın Gereksesi ve Önemi

Okulda şiddet; psikolojik ve fiziksel olarak yaralanmaların olduğu eşyalara zarar verme, taciz, kavga, sözlü olarak laf atma vb. bilerek yapılan farklı davranışları kapsamaktadır (Gökdaş,2007). Türkiye’de okullarda şiddet her geçen gün bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemin çözümüne yönelik toplumsal, bireysel, ailevi ve okul temelli risk içeren faktörler olduğu ilgili alan yazındaki araştırmalardan görülmektedir (Yavuzer,2011). Okullarda yaşanan şiddet olaylarında tek başına öğrenciyi dikkate almak yeterli görülmemekte okulda çalışan her bir bireyin dikkate alınması gerekmektedir. Çoğu ülkelerde okulda şiddet konusu endişe yaratıcı boyutta olup ülkelerin ilgilenmesi gereken önemli bir konu haline gelmiştir (Chen vd.,2010;Conoley vd.,2004; Due vd.,2008; Nansel, vd.,2001; Pişkin vd.,2011). Okulda şiddetle baş etme konusunda alan yazın incelendiğinde öğretmenlerin genel olarak şiddete şiddetle karşılık verdiği öğretmene yönelik şiddetle baş etme konusunda yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Öğrencilere çatışma çözme, öfke yönetimi gibi konularda çalışmalar yapılırken ailelere ise ebeveynlik tutumları ve anne baba becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapıldığı gözlenmektedir. Örneğin, Kubar ve Kırıl’ın (2019), yapmış olduğu çalışmada okul şiddetini önlemek için öğrencilerde şiddetle ilgili farkındalığın artırılması, okuldaki öğretmen ve diğer personelin sorumluluk alması ve okul içindeki paydaşların şiddeti önleme programlarına katılması sağlanarak okulda şiddetin önlenebileceği sonucuna ulaşmaktadırlar. Yapılan araştırmalarda genel olarak öğrencilere yönelik şiddetin ele alındığı görülmektedir. Araştırmaların merkezinde yer alan öğrencilerle tek başına çalışılarak okulda şiddetle baş etmenin mümkün olamayacağı sonucuna varılmaktadır. Bu yüzden öğrenciye, öğretmen tarafından şiddet uygulanması veya tam tersi durumlar şiddetle baş etmede göz önünde bulundurulmalıdır. İlgili araştırmalar incelendiğinde, öğretmenlerin şiddet olayları ile baş etmesine yönelik çalışmaların sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Öğretmenlere yönelik yapılan araştırmaların az olmasında öğretmenin şiddete yönelik gösterdiği davranışların eğitim ortamında disiplinin bir parçası olarak görülmesi, kültürümüzce geçmişte öğretmenin sorgulanmasının doğru olmayacağı ve öğretmenlere yönelik yapılacak olan çalışmalarda kullanılmak üzere ölçeklerin yeterli düzeyde

olmaması etkili olabilir. Genel olarak öğretmenlerle ilgili anket ve görüşme şeklinde literatürde çalışmaların olduğu gözlemlenmektedir (Pişkin vd., 2014).

Sistemik psikoterapi yaklaşım temelli Şiddetsiz Karşı Koyma Programı (NVR), şiddete karşı koymaya yönelik farklı bir bakış açısıyla Haim Omer ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş yeni bir modeldir. Ebeveynlere ve eğitimcilere yardımcı olmak ve onları güçlendirmek amacıyla NVR modeli ortaya çıkmıştır (Omer,2021). Alan yazın incelendiğinde bu modelle ilgili ebeveyn ve eğitimcilere yönelik araştırmaların İsrail, (Lavi-Levavi vd.,2013; Weinblatt vd., 2008) Almanya, (Ollefs vd.,2009) ve Belçika (Van Holen vd.,2015) gibi ülkelerde yapıldığı görülmektedir. Okullarda NVR ile ilgili çalışmalar Almanya, Avusturya, (Steinkellner vd.,2011) ve İsviçre’de yürütülmekle birlikte en sistemli çalışmanın İsrail’de (Omer, vd.,2006) yapıldığı görülmektedir. İsrail’de yapılan çalışmada NVR modeli bir ortaokulda 800 öğrenciye 1 yıl süren Şiddetsiz Karşı Koyma programı uygulanarak öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen veya öğretmen-öğrencilerden oluşan katılımcılara şiddetle baş etme becerisi kazandırılmıştır (Omer vd.,2006). NVR programıyla obsesif kompulsif bozukluk (OKB), anksiyete bozuklukları olan ve yıkıcı davranışlar gösteren çocuklara sahip ebeveynlerle de bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda yıkıcı ve zarar verici davranışlarda azalmalar olduğu gibi uygulanan programın etkili olduğu sonucuna da varılmıştır (Lebowitz vd., 2011).

Şiddetsiz karşı koyma programı yatılı bakımda kalan çocuklara uygulanıp çocukların güçlendirilmesi sağlanmıştır (Körner vd.,2007). İsrail’de kırk dokuz aile üzerinde yapılan kontrollü bir araştırma sonucunda, NVR'nin çeşitli davranış sorunları olan çocukların ebeveynlerinde çaresizliği azalttığına dair kanıtlar bulunup ve ebeveynlerde bir aylık takip sonucunda sorunlu davranışlarda önemli azalmalar olduğu gözlemlenmiştir (Weinblatt vd., 2008). Türkiye’de ise ergenlere ve ebeveynlerine yönelik yapılan çalışmada ergen ve ailelerinde şiddet davranışı göstermede azalmalar görülmüştür (Kılıçarslan vd., 2016). İlgili alan yazın incelendiğinde NVR modelinin yurt dışındaki uygulamalarında şiddetle baş etme konusunda başarılı sonuçların elde edildiği bilinmektedir. Türkiye’de ise yapılan çalışmaların sınırlı olduğu ve ilgili literatür incelendiğinde Türkiye’de öğretmenlere yönelik şiddetsiz karşı koyma modelinin uygulandığı bir çalışma görülmemiştir. Bu araştırma çerçevesinde okulda öğretmenlere şiddetle baş etme becerisi kazandırmak amacıyla sistemik psikoterapi yaklaşım temelli şiddetsiz karşı koyma programının öğretmenlere uygulanarak onların şiddetle baş etmeleri konusunda beceri kazanmaları amaçlanmaktadır.

Okulda şiddetle baş etme konusunda öğretmenlik becerilerini geliştirmeyi hedefleyen bu araştırmanın ilgili alan yazındaki okulda şiddetle baş etme konusundaki eksikliği gidererek literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik servisleri tarafından okullarda şiddetsiz karşı koyma öğretmen programı uygulanarak okulun daha güvenli hale

gelmesi, ebeveyn öğretmen iş birliğini arttırarak yaşanacak olan şiddet davranışlarında azalmalar sağlanabilir.

Okulda psikolojik danışma ve rehberlik servisleri tarafından bu programın uygulanmasının önleyici bir hizmet olarak okul psikolojik danışmanlarının öğretmenlerin şiddetle baş etmesine destek sunabileceği düşünülmektedir.

1.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma Adana ilinde Seyhan ilçesinde bir ilkokulda seçilen 14 deney grubu ve 14 kontrol grubundan oluşan sınıf öğretmenleriyle sınırlıdır.

2. Bu araştırmada uygulanan şiddetsiz karşı koyma öğretmen programı, farklı kültürde geliştirildiğinden kültürümüze uygunluğu açısından sınırlılık taşımaktadır.

3. Araştırmanın bulguları “Sınıf Yönetimi Ölçeği”, “Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği”, ve nitel görüşmelerle toplanan verilerle sınırlıdır.

4. Araştırmanın deney grubuna uygulanan “Şiddetsiz Karşı Koyma” öğretmen programının etkisiyle ilgili bulguları, araştırmacının uygulama konusundaki etkililiği ile sınırlıdır.

1.1.6. Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubu öğretmenlerinin uygulanan ölçekleri içten bir şekilde doldurdıkları ve kendilerine uygun ifadeleri işaretledikleri varsayılmaktadır.

1.1.7. Tanımlar

Araştırma kapsamında araştırmada yer alan kavramlara yönelik tanımlar aşağıda verilmiştir:

Şiddet: Şiddet, Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre “*bireyin kendisi gibi düşünmeyen, kendisinden farklı olan insanlara, zarar verici davranış gösterme ve psikolojik baskıda bulunmadır*” şeklinde tanımlanır (TDK,2016).

Okulda şiddet: Okul içinde düzeni bozan, okulun amacına uygun davranışların olmaması, okulda tehlike arz eden her türlü bireye veya mala zarar verme durumu olarak tanımlanmaktadır (Okulda Şiddeti Önleme Merkezi,2002).

Öğretmen Şiddeti: Öğretmenlerin, öğrencilere yönelik okulda fiziksel, ruhsal, sözel vb. her türlü zarar verici davranışı ortaya koymasıdır (Pişkin vd., 2014).

Şiddetsiz Karşı Koyma Programı (Non-Violent Resistance- NVR): Sistemik psikoterapi yaklaşım temelli Şiddetsiz Karşı Koyma Eğitim Programı (NVR) Mahatma Gandhi ve Martin

Luther King tarafından savunulan doktrinden ilham alan ailelere, okullara ve topluluklara yönelik yeni bir otorite modelidir (Omer, 2021).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Şiddet Kavramı

Şiddet, insanlığın varoluşundan günümüze kadar gelen bir olgudur. Şiddet kimi zaman milletler için bir sorun olarak görülürken kimi zaman da problemlerin çözümü için bir çıkış noktası olarak görülmektedir. Dünya’da ve Türkiye’de 2000’li yıllarından itibaren şiddet konusunda farklı çözümler üretilmek istenmiş olsa da bu çözüm yöntemleri yeterli olmamıştır. Şiddet olgusunun çok farklı tanımları mevcuttur (Aktaş,2006). Şiddet, Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre “*bireyin kendisi gibi düşünmeyen, kendisinden farklı olan insanlara, vurma, zarar verici davranış gösterme ve psikolojik baskıda bulunma*” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016). Golan vd., (2018), şiddeti; güç kullanma, kabalık, kaba kuvvete başvurma, zarar verici davranışta bulunma olarak tanımlarken; Steinmetz’e (1986), göre ise şiddet, duygusal ve fiziksel baskıda bulunma, öfkeli olma ve bireyleri yaralama olarak açıklamaktadır.

Şiddet; fiziksel olarak vurma, yaralama, tokat atma gibi davranışlarla sadece açıklanamayacağı gibi bireye kırıcı sözler söyleme, rahatsız edici şekilde bakma, duygularını rencide edici sözler söyleme, zarar verici her türlü davranış şiddet olarak ifade edilmektedir. Şiddet, kesici ve delici aletlerle veya silahla fiziksel yaralamayı değil bireye psikolojik baskıyı da içermektedir (Koç, 2011). Şiddet, fiziki olarak gözle görülebilirken duygusal olarak yaşanan şiddet genellikle göz ardı edilmektedir. İnsanların küçümsenmesi, aşağılanması ve incitilmesi de bir şiddet göstergesidir (Koç,2011). Şiddet, ortaya çıkış nedenlerine göre farklı teorisyenler tarafından ortaya atılan farklı yaklaşımlarla ele alınıp şiddetin neden kaynaklandığı, kim tarafından nasıl gerçekleştirildiği gibi etkenler açıklanmaya çalışılmıştır (Gök,2009).Michaud’a göre şiddet; insanların karşılıklı ilişki içerisinde bulunduğu ortamlarda bir veya birkaç bireyin, dolaylı veya doğrudan, toplu veya dağınık bir şekilde diğer insanların vücut bütünlüğüne, maddi veya manevi değerlerine, toplumsal ve kültürel yapılarına aykırı küçük veya büyük her türlü zarar verici davranışı şiddet olarak ele almaktadır. Şiddet kavramı her şeyden önce bedene yapılan bir saldırı olmanın yanı sıra belli normlara bağlı olup göreceli bir kavramdır. Normlar değiştikçe eylemle birlikte şiddet eylemi de değişim göstermektedir (Michaud,1986).

2.2. Erich Fromm’a Göre Şiddet

Erich Fromm, şiddet kavramını açıklarken bireylerin olumsuz olan tutumlarında 3 olguyu dikkate almıştır. Bunlar; ölüm sevgisi, narsisizm ve ensest davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu üç olgu çerçevesinde insanda çöküş meydana gelmekte yıkıcı ve nefret edici davranışlar ortaya çıkmaktadır. Ortaya konulan bu olgular bireylerde farklı şekilde şiddetin oluşumuna zemin

hazırlamaktadır. Fromm'a göre şiddetin farklı türlerdeki ayrımın bilinçsiz dürtülerdeki ayırmadan kaynaklandığını, bir davranışın kendisini izleyeceği yolu ve ortaya çıkış sebebi ancak o davranışın bilinçaltı dinamikleriyle açıklanabileceğini savunarak şiddetin sekiz farklı türünün olduğunu belirtmiştir. Fromm'a göre bu türler; tepkisel şiddet, kana susamışlık, oyunda ortaya çıkan şiddet, öç alıcı şiddet, engellemelerden doğan gerginlikle ortaya çıkan şiddet, inancın yıkılmasından doğan yıkıcılık, gıpta ve kıskançlıktan doğan düşmanlık ve ödünleyici şiddet olarak görülmektedir. Fromm'un ortaya koyduğu şiddet türleri yaşam sevgisi ile ölüm sevgisi arasındaki bireysel veya toplumsal olarak tercih edilen eylemlerin şiddet davranışının ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmektedir (Fromm,1990).

2.2.3.Psikoanalitik Kuram

Sigmund Freud, insanlarda cinsellik kadar saldırganlığın da doğuştan gelen bir dürtü olduğunu ifade etmiştir. Freud, bireyin ilkel benliğin (idin) oluşturduğu baskı sonucunda şiddete yöneldiğini belirtmiştir (Sprinthall,1990). Sigmund Freud, kuramının ilk aşamasında insanların davranışlarını açıklarken temelde bir içgüdü olan erosu libido olarak tanımlamıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Freud kuramına farklı bir bakış açısı getirerek erosun karşısına Thatanos adında ölüm içgüdüsünü ortaya koymuştur. (Koç,2011).

Psikoanaliz kuramı çerçevesinde Lorenz ile Freud'un görüşlerinde benzerlik olduğu görülmektedir. Lorenz, farklı canlı türlerinde saldırganlığı açıklayıp saldırganlık ve kaçma arasında bir bağlantı olduğunu ifade etmiştir (Mcguire vd.,1997). Jung ve Adler, Freud'un bakış açısından farklılaşarak saldırganlık kavramını ele almışlardır. Saldırganlık kavramını Adler, organların etkileşimi sonucu ortaya çıkan sistemin yarattığı bir dürtü olarak değil ihtiyaçlar neticesinde ortaya çıkan bir dürtü olarak belirtmiştir. Adler; uyumlu olan bireylerde toplumsal ilginin de geliştiğini insanlarda toplumsal ilgisizliğin eksikliği sonucunda nevroitik tepkiler ortaya koyduğunu belirtmiştir. Jung'a göre ise yaratmak ölüm severliğin tam zıttı olarak ifade edilip yaşam ve ölüm iç güdülerini sadece ölüm üzerinden ele alınmıştır (Fromm,1993).

2.2.4.Etiyolojik Kuram

Etiyolojik kuramı; insanlardaki şiddet ve saldırganlık davranışını evrimsel bağlamda incelerken insan ve hayvanlar gibi diğer canlı türlerinde saldırganlığı ortak bir özellik olarak ele almaktadır. Şiddet ve saldırganlık kavramı, canlılarda bir iç güdü olarak ele alınıp canlıların yaşamlarını devam ettirmeleri için önemli bir işleve sahiptir (Yörük,2020). Ünlü etnolog Konrad Lorenz'e göre şiddet kavramını hayvanlarla yaptığı araştırmalar sonucunda saldırganlığı bir içgüdüsel özellik olarak tanımlamıştır. Lorenz, saldırganlık kavramını açıklarken türlerin daha çok kendi türlerine zarar verme olarak ifade edip saldırganlıkla türünün devamlılığını sağlandığını ifade etmektedir (Lorenz,2002). Lorenz ve Freud iç güdü kavramını ele alırken birbirinden farklılaşmaktadır. Freud'a göre saldırganlığın ortaya çıkmasında etkili olan iç güdü ölüme, Lorenz ise saldırganlığı

etkileyen iç güdünün yaşama hizmet ettiğini belirtmektedir (Koç,2011). Freud'a göre zarar verici dürtünün karşısında Erosun eşit güce sahip olduğunu savunurken Lorenz ise sevginin de saldırganlık iç güdüsü olduğunu söylemektedir. Böylece Freud; saldırganlık ve cinsellik kavramlarını birlikte ele alırken Lorenz'in ise sevgi ve saldırganlığı ele aldığı görülmektedir (Fromm,1993).

Lorenz, hayvanlarda kendilerini savunmak için şiddet gösterme oranının daha yaygın olduğunu belirtirken insanlarda ise şiddet gösterme oranının daha az olduğunu söylemektedir. Lorenz 'e göre saldırganlık biriken bir enerji gibi olarak tanımlanırken uyumlu bir şekilde zamanla bu enerjinin ortaya çıkması gerektiğini aksi takdirde biriken enerjinin aniden patlayarak etrafına daha çok zarar verme eğiliminde olup saldırganlığın artacağını ifade etmektedir (Karlı,2016).

2.2.5.Biyolojik Kuram

Biyolojik yaklaşım; şiddet kavramını ele alırken dış faktörlerin yanı sıra geçmişten günümüze kadar süre gelen şiddet olgusunun hem psikolojik hem de biyolojik kökenini araştırmanın gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Biyolojik yaklaşım; şiddet kavramını açıklarken sinir sistemini, kalıtsal faktörler, beslenme, vücuda giren farklı kimyasal maddelerin şiddetin oluşumunda rol oynadığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra bireyin yaşadığı olumsuz yaşantılar, istismar vb. sinirsel sistemi etkileyerek insanı şiddete meyilli hale getirmektedir (Englander,2003).

Biyolojik kurama göre; şiddet kavramı üzerinde kalıtsal etkiler ve çevre etkileri olmak üzere iki farklı boyut bulunmaktadır. Kalıtsal faktörler, kromozomların bir araya gelerek oluşturduğu DNA'larla nesiller arası aktarımlarla şiddet eğilimli ebeveynlerin davranışlarının çocuklarına aktarıldığını ifade etmektedir. Genlerin, bireyin dış görünüşüyle birlikte davranışlarına da etki ettiği görülmektedir. Kalıtsal etkilerin yanı sıra çevresel etkilerin ise insanların DNA 'sına kodlanmak yerine onları biyolojik olarak etkileyen bir kaza sonucu yaşanan kafa travmaları gibi olayların bireylerin yaşamındaki kişilik özelliklerine etki ettiğini belirtmektedir (Englander,2003).

Biyolojik kuramın, şiddet kavramını açıklarken dikkate aldığı kalıtsal faktörlerin şiddet üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri çevresel koşullara göre değişebilmektedir. Yapılan araştırmalarda genel olarak genetik faktörlerin kısmen, çevresel faktörlerin ise daha etkili olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Karlı,2016). Biyolojik yaklaşım, nesnel ve somut kavramlarla şiddet oluşumunu ele alması bakımından önemliken bilişsel, duyuşsal açıdan şiddet kavramını ele alamadığı için yetersiz kalmaktadır (Koç,2011).

2.2.6.Davranışçı Kuram

Davranışçı kuram, psikoloji biliminin ilk yıllarında ortaya çıkan ve gözlemlenebilen davranışları ele alan bir kuramdır. Bu kuram davranışı açıklarken etki –tepki kuralından faydalanmaktadır. İnsanların etki-tepki kuralıyla, normal dışı davranışları koşullanma ve sosyal

öğrenmeyle öğrendiklerini ifade etmektedir (Cüceloğlu,1997). Davranışçı kuram şiddet kavramını açıklarken, şiddet içeren davranışları toplum ve diğer insanlar tarafından hoş görüldüğünde pekiştiği görülmektedir (Gök, 2009).

2.2.7.Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura, şiddet davranışını, bir çocuğun arkadaşlarından, ailesinden ve çevresinden öğrendiğini iddia etmektedir (Bandura,1978). Bandura yaptığı deneysel bir çalışmada yetişkin bir bireyin oyuncak bir mankeni yumruklarken gören çocuğun yetişkinin yaptığı davranışları kodladığını ve taklit ederek şiddeti öğrendiklerini gözlemlemiştir (Sprinthall,1990). Ayrıca görsel basından görülen şiddet içerikli davranışların çocuklar tarafından öğrenilerek yaşamlarına uyguladıklarını belirtmiştir (Bilgin,2008). Sosyal öğrenme kuramının temsilcilerinden olan Bandura, Walters ve Johnson şiddet davranışının öğrenilmesinde araçsal ve gözlemsel öğrenme olarak iki sürecin olduğunu söylemişlerdir (Bandura,1978). Sears'a göre ise; şiddet kavramı çocuklar tarafından öğrenilirken toplumda herkesi taklit ederek veya model alarak değil sadece dikkat çeken ve beğenilen kişileri taklit ederek öğrendiklerini ortaya koymaktadır. Çocuklar, yaşamının ilk yıllarında anne ve babayı örnek alarak şiddet kavramını öğrenmeye başlarlar, bu nedenle anne babalarının çocuğa karşı olan tutumları çocuğun şiddet içerikli davranışları öğrenmesinde etkili olmaktadır. Yaş ilerledikçe çocukların model aldıkları kişiler arasında okulda öğretmenleri, arkadaşları ve diğer yetişkin bireyler ön plana çıkmaktadır (Karşlı,2016).

Sosyal öğrenme kuramı, şiddetin öğrenilmesinde toplumsal faktörlerin önemli bir yere sahip olduğunu ve şiddetin açığa çıkmasında toplumsal faktörlerin etkili olduğu konusunda görüş bildirmektedir (Koç,2006). Çocuklarda ve diğer yetişkinlerde anne babalardan başlamak üzere şiddet içerikli haberler, filmler ve şiddetin dahil olduğu her türlü topluma zarar verici durumlar insanları olumsuz etkileyerek şiddetin öğrenilmesini sağlayarak kuşaktan kuşağa aktarılmasına neden olmaktadır (Bilgin,2008).

2.2.8.Sistemik Yaklaşım

Sistem yaklaşımına göre bireylerin bir araya gelip oluşturduğu aile kavramı parçalardan oluşan bir bütündür. Aile kavramını oluşturan parçalar aynı zamanda her birey için de bireye özgü örüntüleri ele almaktadır (Özabacı vd., 2017). Her birey için özgün olan bu örüntülerin aile içindeki ebeveyn çocuk etkileşimini ve yaşanan problemler hakkında mesajlar içermektedir (Becvar ve Becvar,2009). Bireyler aile içinde güç, hiyerarşi ve ailede yüklenen rollere göre farklı alt sistemleri oluşturmaktadır. Bu sistemler aile içerisinde eş, anne baba, kardeş gibi alt sistemleri içermektedir. Bu alt sistemler küçük parçalar halinde olup bir bütünü temsil etmektedir (Minuchin vd.,1999). Aile içerisindeki alt sistemler belli kurallar çerçevesinde her bir bireye farklı roller yüklemektedir. Bireyler aile içinde birbirlerinin rollerine müdahale ettiklerinde veya birbirlerinin sınırlarına girdiklerinde yani ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveyn ve çocuklar arasındaki roller

belirsizleştğinde ebeveyn çocuk arasındaki otorite sarsılıp aile sisteminde problemler ortaya çıktığı görülmektedir (Madden vd.,2002). Sistemik yaklaşım, problemlerin veya patolojinin kaynağında sorunların ortaya koyduğu patolojik durumlarda bireyle birlikte bireyin etrafında bulunan insanlarla olan etkileşiminin önemli olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden sistemik yaklaşım bireyin yaşadığı problemin bireyde bıraktığı izlerin baskısından kurtararak bireye destek olmaya çalışmaktadır (Dallos vd.,2010). Ayrıca sistemik yaklaşım aile içinde özellikle de çocukların diğer aile üyeleri tarafından etiketlenerek bastırılmasını veya aileye özgü olan ve aileye zarar veren aile dinamiklerini fark ettirmeyi sağlamaktadır. Sistemik yaklaşıma ailede ortaya çıkan problem veya şiddet davranışları çocuklara da yansımakta ve çocuklarda bu şiddet davranışlarını kendine yakın çevrelerinde ve okullarda uygulamaktadırlar. Çocukların yaşadığı problemlerin çözümünde aile öğretmen ve diğer paydaşların bir arada olduğu durumlarda problemler daha kolay çözümlenebilir hale gelmektedir. Bireylerin yaşadığı sorunları ele alırken bireyden çok bireyi etkileyen tüm bağlamları dikkate almaktadır.

2.3.Şiddetsiz Karşı Koyma Modeli

Sistemik yaklaşıma dayalı şiddetsiz karşı koyma programı 2000'li yılların başında İsrail'de Haim OMER tarafından geliştirilen şiddete karşı koyabilmeyi amaçlayan yeni bir otorite modelidir. Haim OMER şiddetsiz karşı koyma programını yeni otorite olarak tanımlayıp geleneksel otoritenin sarsıldığını ifade etmektedir. Geleneksel otorite, toplumun çoğu unsurunun koşulsuz desteğini alırken hemen hemen her kurumun, ebeveynler ve öğretmenlere sadece ebeveynler ve öğretmenler oldukları için itaat edilmesi gerektiği konusunda aynı fikirde oldukları görülmektedir. Eğitim, din, medya ve hukuk kurumlarının yanı sıra kamuoyu da bu görüşü onaylamaktadır. Artık pek çok kişi geleneksel otoriteyi mantıksız görmekte ve fiziksel ceza, mesafe, korku, koşulsuz itaat ve eleştiri gibi bazı temel destek unsurlarının ahlaki olarak kabul edilemez hale geldiğini ifade etmektedir (Omer,2011).

Liberal toplum eleştirisiyle yetinmeyip, belirli bir aşamada eğitimde otoritenin rolünü sorgulamaya başladığı görülüp, otorite kavramının, çoğu bireysel ve toplumda yaşanan sorunların başlıca nedeni olarak görülen zararlı bir ilişki biçimini belirten olumsuz bir kavram haline geldiği görülmektedir. 1960'larda ve 1970'lerde, çocuk yetiştirmede otoritenin her türlü kullanımını ortadan kaldırmaya çalışan ideolojinin geniş bir etkiye ulaştığı gözlemlenmektedir. Otoriteye dayalı eğitimin büyük ölçüde doğal büyümeyi olumsuz etkilediğine inanılıyordu. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, her türlü zorlamadan uzak durarak, kendilerini samimi, anlayış ve teşvikle sınırlamaları gerektiği varsayılmıştır. Çocuğun tam bir özgürlük içerisinde, başkalarından gelen talepler ve dayatmalar tarafından engellenmeden büyümesi gerekiyordu. Bu bakış açısı çoğu psikoloğu, eğitimciyi ve popüler yazarı etkileyerek eğitimsel düşünce tarihindeki en iddialı vizyonlardan biri haline geldiği görülmektedir. Sağlıklı, doğal ve sosyal çocuklar yetiştirmenin

ve bir bütün olarak toplumu yeniden canlandırmanın kesin yolunun bu olduğuna dair umutların arttığı anlaşılmaktadır. Şiddet uygulayan bir çocuk, ebeveynlerinin kendisine şiddet uyguladığının; öğrenme güçlüğü çekiyorsa, öğretmenleri tarafından ezildiğinin ve eğer duygusal sorunları varsa, doğal eğilimlerinin bastırılmış olduğunun reddedilmez kanıtı olarak görülmektedir. Bütün bu problemlerin çözümü, otoritenin zararlı etkisinin ortadan kaldırılmasıyla çözüme kavuşabilecektir. Bütün bu zararlı davranışların değişmesi için ilgili otorite anlayışının değişmesi gerektiği düşüncesi savunulmuştur (Omer,2011).

2.4.Şiddetin Nedenleri

Şiddetin çok farklı nedenleri olmakla beraber Dünya Sağlık Örgütü 'ne (DSÖ) göre şiddetin 4 temel nedeni vardır (DSÖ,2002). Bunlar; bireyden, toplumdan kaynaklı etkenler, ilişkilerle ilgili etkenler ve sosyal etkenlerdir. Bireysel etkenlerde; şiddetin bireysel etkenlerinde kişilerin fizyolojik, ruhsal ve davranışsal süreçleri rol oynarken ilişkilerle ilgili etkenlerde; bireylerin arkadaş, çevre, aile ilişkileri şiddetin ortaya çıkmasında etkilidir. Toplumsal etkenlere bakıldığında ise; toplumda zarar verici davranışların çeteleşme, silah kullanma gibi olumsuz faktörler şiddet davranışının ortaya çıkmasına etki ederken sosyal etkenler ise toplumdaki eşitsizlikler, adaletli olmayan davranışlar, sosyal yardımlaşma sisteminin yetersizliği, sağlık hizmetlerinin yeteri kadar erişilememesi şiddetin toplumda ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Booth (2011), şiddetin nedenlerini kişiden, aileden, okuldan ve toplumdan kaynaklı olmak üzere dört farklı çerçevede ele almıştır. Kişilerden kaynaklı şiddeti ortaya çıkaran risk faktörlerine bakıldığında; anti sosyal davranışta bulunma, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun olması, zekâ geriliği, doğum sürecinde yaşanan zorlanmalar, motor becerilerinde eksiklik olarak ele alınmaktadır. Ailede yaşanan olumsuz durumlar çocuklara da aktarılmaktadır. Aile içerisinde şiddetin yaşanması çocukların okulda ve okul dışında şiddete eğilimli olmalarına neden olmaktadır. Aileden kaynaklı şiddeti ortaya çıkaran farklı değişkenler mevcuttur. Bunlardan bazılarını örnek olarak anne babaların çocuklar üzerinde denetiminin yeterli olmaması, çocukların aileleri tarafından sosyalleşme konusunda desteklenmemesi, anne babaların çocuk üzerinde yeteri kadar kontrol sağlayamaması, anne babaları tarafından çocukların ihmal edilip önemsenmemesi, boşanma, eşler arasındaki çatışmalı ilişkiler vb. değişkenler neden olmaktadır. Son 30 yılda yapılan araştırmalarda ise Amerika'da babaların evden uzaklaşmasıyla çocuklardaki şiddet davranışlarının artması arasında bir ilişki olduğu görülmüştür. Suç oranının yüksek olduğu yerlerde parçalanmış ebeveynlerin sayısının da fazla olduğu tespit edilmiştir (Balci, 2005).

Okuldan kaynaklı şiddetin ortaya çıkışında farklı risk faktörlerinin olduğu görülmektedir. Bunlar; akademik başarıda düşüş, okula bağlanamama, okul ikliminin zayıflığı, çeteleşme gibi faktörler olarak görülmektedir. Öğrencilere yönelik okulda denetimin azaldığı durumlarda öğrencilerin şiddet davranışını gösterme olasılıklarında artış olduğu gözlemlenmektedir

(MEB,2008). Toplumdan kaynaklı faktörler incelendiğinde ise; silahlanma, uyuşturucu, medyanın etkisi, maddi zorluklar, kültür olarak şiddetin normal olarak görülmesi gibi etkenler açıklanmaktadır. Şiddetin nedenlerine bağlı olarak farklı şiddet türlerinin ortaya çıktığı görülmektedir.

2.4.1.Şiddetin Türleri

Şiddetin en çok bilinen türü fiziksel şiddet olmasına rağmen şiddetin farklı türleri olduğu bilinmektedir. Bu türler: fiziksel şiddet, duygusal şiddet, ekonomik şiddet, sözel şiddet ve cinsel şiddet olarak ele alınmaktadır.

Şiddetin herkes tarafından bilinen ve en çok görülen olanı fiziksel şiddettir (Aktaş,2006).Bireye ya da bireyin içinde bulunduğu gruba yönelik fiziksel olarak güç gösterisinde bulunma, vurma, yaralama ve fiziki olarak zarar verme şeklinde tanımlanmaktadır (DSÖ,2022).Psikolojik şiddet ise bireyi, duygusal olarak yalnızlaştırma, bireyi reddetme, yok sayarak kişinin suça yönelmesine zemin hazırlama, aşırı baskı veya koruyucu tutum sergileme, bireyi sevgiden mahrum bırakma, aşağılamak, tehditvari davranışlarda bulunmak, çok sık eleştirerek bireyi huzursuz etmek vb. olarak tanımlanmaktadır (Koç,2006).

Ekonomik şiddet, bir bireyin başka bir birey üzerine baskı kurarak istemediği halde elinden parasını almak, bir kişiyi düşük ücretle çalıştırıp ihtiyaçlarını karşılayacak kadar kazanç sağlamasını engellemek, çocukların aileleri tarafından geçinmek için çalıştırılması insanların para konusunda mahrum bırakılması olarak tanımlanmaktadır (İldeniz,2015).Sözel şiddet ise kişilere yönelik azarlama, aşağılama, tehdit etme gibi eleştirme, bağırma, küçük düşürücü sözler sarf etme, küfretme vb. sözel olarak yapılan şiddet türüdür (Van Holen vd.,2016).

Cinsel şiddetin farklı tanımları olmakla birlikte DSÖ'nün yayınladığı “*Şiddet ve Sağlık Konusundaki Dünya Raporu'nda*” cinsel şiddet kişiye yönelik sözel olarak cinsel söz söyleme veya cinsel olarak istenmeyen teklifler sunma, para karşılığında cinsel obje olarak kullanma vb. eylemler olarak tanımlanmaktadır (Çoklar,2007).

Şiddet olgusu toplumun farklı katmanlarında görüldüğü gibi toplumun temel taşlarından biri olan okulun içinde ve dışında da sıklıkla görülmekte olup öğretmen ve öğrencileri olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Okulda şiddet kavramı ise öğrencinin gelişmesini ve öğrenme sürecini geriletken, okul iklimini olumsuz etkileyen okul içindeki suça yönelik olaylar ve saldırganca davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Furlong ve Morrison,2000). Okulda uygulanan şiddetin kaynağında sınıfların mevcudunun fazla olması, öğretmenin sınıfta hakimiyet kuramaması gibi nedenler olabilmektedir. Bu nedenle öğretmenler, zaman zaman öğrencilere fiziksel veya psikolojik şiddet uygulayabilmektedir. Bu davranışlara maruz kalan öğrencilerde şiddetten kaynaklı olumsuz sonuçlar gözlemlenmektedir (Alkan,2007).

İlgili alan yazına bakıldığında; okulda şiddetle ilgili araştırmalar genel olarak öğrencilere yönelik olup öğretmenlerle ilgili araştırmaların sınırlı olduğu görölmektedir. Dönmezer, Gümüş ve Tümkaya'nın (2006), yaptıkları çalışmada dalga geçme, yoksunlaştırma, dövölme gibi hem fiziki hem de duygusal olarak şiddete öğrencilerin maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmanın sonucunda cezalandırıcı davranışların öğrencilerde fiziki ve güven gereksinimi konusunda problemler yaşamalarına neden olmaktadır. Bu cezalandırıcı davranışlara maruz kalan öğrenciler bedensel ve ruhsal olarak farklı sorunlarla karşılaşmakta, içe kapanma, kendi benliklerinde zayıflama, arkadaşları önünde küçük düşürme gibi özgüvenlerinde zedelenme vb. durumlar söz konusudur. Sınıf içerisinde öğretmenin öğrenciye yönelik gösterdiği şiddet içerikli davranışlar karşısında öğrencilerin kendilerine imkan tanınsa öğretmenlerin yaptığı davranışları öğrencilerin %50 'si öğretmene uygulamak istemiştir. Öğretmenlerin sınıf içinde öğrencilerine yönelik gösterdiği şiddet içerikli davranışlar; daha çok öğrencinin saçını çekme, sopayla eline vurma, bağırıp hakaret edici sözler sarf etme, arkadaşları arasında çocuğu küçük düşürme, küfretme, tokatlama, kulaklarını çekme, düşük not veririm diyerek tehdit etme ve tacizde bulunma olarak görölmektedir.

Kızmaz (2007), okullarda şiddetin gün geçtikçe medyanın da etkisiyle büyük sorunlar yaratacak duruma gelmeye başladığını tartışmaktadır. Türkiye'de okulda şiddet konusunda okuldaki güvenliği sarsacak düzeyde tehlikeli boyutlar almaya başladığını söylemektedir. Toplumdaki koşulların değişmesiyle birlikte şiddet içerikli davranışların artmaya başladığı ve bu davranışlardan da en çok öğrencilerin etkilendiğini dile getirmektedir.

Uzun yıllar öğrencilere karşı okul içinde fiziksel ceza uygulama toplum tarafından disiplin sağlamak olarak görölmüştür (Bulut,2008). Eğitim ortamında öğretmenler tarafından öğrencilere uygulanan fiziksel şiddet olarak öğrencilerin vücutlarına yönelik yaralama, vurma, iz bırakıcı davranışta bulunma örnekleri ortaya çıkmaktadır (Gümüş, Tümkaya ve Dönmezer,2004). Fiziksel ceza olarak öğretmenleri tarafından öğrencilere zorla sınıftan çıkartma, tek ayak üstünde bekletme, bedenine güç uygulama, saçını ve kulağını çekme, zorla bir şey yedirme (kağıt gibi), tuvalete göndermeme, boğazını sıkarak korkutma şeklinde davranışlar fiziksel ceza olarak okul içinde uygulanmaktadır (Bulut,2008).

Öğretmen tarafından öğrenciye uygulanan fiziksel şiddet; öğrencide görünen benlik saygısında düşme, kendini suçlama davranışında artış ve kaygı düzeyini arttırarak öğrencide ruhsal problemlere ve beklenmedik olumsuz davranışların sergilenmesinde rol oynamaktadır (Hyman vd.,1986). Öğrencinin öğretmene uyguladığı şiddet türlerine bakıldığında ise; dalga geçme, tehdit edici davranışlarda bulunma, hakaret etme, iyi not almak için öğretmeni zor durumda bırakma gibi davranışlarla öğretmene yönelik şiddet uygulanmaktadır (Güneş, 2013). Okulda karşılaşılan bir başka şiddet problemi ise öğrencilerin öğrenciye uyguladığı şiddettir. Okul içinde öğrenciden

öğrenciye yönelik bazı şiddet içerikli davranışların olduğu görülmektedir. Bunlar; itme, dalga geçme, bedenine zarar verme, duygusal baskı yaparak yok sayma, reddederek yalnızlaştırma, ad takma, saldırganca davranarak huzursuz etme, zorla para alma, gruplaşarak çete oluşturma gibi zarar verici davranışlar öğrencinin öğrenciye uyguladığı şiddet içeren davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır (Güneş, 2013).

Öğretmenlerin öfke patlamaları ve öfkeli nutukları geçmişte olduğu kadar bugün de yaygın olmakla birlikte, normlardaki ve sosyal beklentilerdeki farklılık, bu olayları tamamen farklı bir içerikle doldurur ve bu da katılımcıların deneyimlerini tamamen değiştirir. Bugünün öğretmeni kesinlikle bu tür davranışlar için destek göremeyecektir. Oysa geçmişte öğretmen gerektiğinde okul yetkililerinin ve toplumun arkasında duracağından emin olurdu, günümüz öğretmeni asi öğrencinin karşısında adeta savunmasız kalmaktadır. Karşı karşıya kaldığı bu durumun sınıfta öğrencilerle bir düelloya dönüştüğü görülmektedir (Omer,2011). Okulu güvenli bir yere dönüştürmek, öğretmenlerin tutumlarını değiştirmesiyle mümkün olacaktır. Okullarda şiddet üzerine yapılan araştırmalar, şiddet olaylarının çoğunun öğretmenlerin düzenli olarak bulunmadığı alanlarda meydana geldiğini göstermektedir. Buna göre bu alanlarda öğretmenin varlığını arttıran programların şiddeti önlemede en etkili yol olduğu bulunmuştur (Omer,2004)

Türkiye’de okulda şiddet olayları arttığı bilinmekle birlikte okul içerisinde en çok öğrenciden öğrenciye yönelik şiddetin olduğu görülmektedir. Öğrenciler arasındaki bu şiddet içerikli davranışlar öğretmen ve veliler içinde sorun teşkil etmektedir (Çınar,2007). Okulda şiddetle baş etme konusunda öğretmenlik becerilerini geliştirip okulda şiddetle baş etmeye yönelik gerekli önlemler alınarak okulda şiddetin daha az yaşanması sağlanabilir (Uz, 2018).

2.5.İlgili Araştırmalar

Şiddete yönelik literatüre bakıldığında; okulda şiddet ve okulda şiddetle baş etmeye yönelik öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik nitel, nicel ve deneysel araştırmaların olduğu görülmektedir.

2.5.1. Okulda Şiddetle İlgili Yapılan Araştırmalar

Okul içerisinde şiddet içerikli davranışlar her geçen gün artış göstermekte, bu durumda okullarda güvenlik sorunu yaratmakta ve eğitimin kalitesi düşmektedir (MEB,2015). Bu çerçevede okulda şiddet ile ilgili son yıllarda yapılan araştırmalar aşağıda sunulmuştur.

UNICEF’in 2018 ‘deki araştırmasında öğrencilerin okulda ve okul dışında şiddete maruz kaldıklarını ortaya koymuştur. Dünya genelinde ergenlerin %35’i zorbalık, öğrencilerin ise %35 ‘inin fiziksel olarak şiddete maruz kaldıkları görülmüştür. (UNICEF,2018).

Okulda şiddet dünyada oldukça yaygın olarak görülmektedir. Afrika, Orta Doğu, Güney Asya, Kuzey, Orta ve Güney Amerika, Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde öğrencilerinin %70’i şiddete maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (Gershoff,2017). Okulda şiddet yaşanması genellikle ülkelere

göre farklılık göstermekle birlikte okulda şiddet, ekonomisi düşük ve orta düzey gelire sahip ülkelerde okul ortamlarında şiddetin daha çok yaşandığı görülmektedir (Parkes vd.,2013). Türkiye’de yapılan Bahçeşehir Üniversitesi’nin yürüttüğü “Güvenli Okul Projesi” adlı çalışmada öğrenciye göre %74 öğretmenlere göre ise %62 oranında şiddet olaylarının olduğu ifade edilmektedir. (Yeniçağ, 2018).

Arslan (2015), Batman ili merkez ilçelerinde yer alan okullarda yaşanan şiddetin nedenleri, şiddet türlerinin neler olduğu ve kimler tarafından uygulandığına yönelik 430 öğretmenle görüşme yapmıştır. Görüşme sonucunda şiddetin genellikle öğrenciler arasında fiziksel, sözel ve duygusal olarak yaşandığını, ayrıca şiddetin kavga etme, birbirine zarar verme ve şiddet davranışını gerçekleştirmek için zarar verici aletleri taşıdıkları sonucuna ulaşmıştır.

Merdan’ın (2014), yaptığı çalışmasında şiddetin nedeni olarak ergenlerin öğretmen ve ebeveynlerinden gördükleri şiddeti model alarak başkalarına uyguladıkları görülmektedir.

Doğan’ın (2014), yaptığı çalışmasında kızların babalarından şiddet görme korkusunun erkeklere göre daha az olduğunu, kızlara yönelik aile içinde daha az şiddet uygulandığı görülmektedir. Ailede eğitim düzeyi ve maddi imkanları arttıkça şiddetin azaldığı yapılan araştırmada ortaya çıkmıştır.

Köse’nin (2012), yapmış olduğu çalışmasında 4. ve 5. sınıf çocuklarının izledikleri dizi karakterlerinin etkisinde kalarak şiddet içerikli davranışlarda buldukları görülmektedir.

Avcı (2011), çalışmasında ergenlerde medyanın ve arkadaş ilişkilerinin ergenlerin şiddet algısına etki ettiği ve ergenlerin şiddet içerikli davranışlar göstermesini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Alpanık’ın (2011), yaptığı çalışmada şiddetin öğrencilerin motivasyonlarını düşürdüğünü, öğrencilerde yaş ilerledikçe şiddet algısının da arttığını okulda öğretmen ve diğer çalışanlara göre öğrencilerin şiddet algısının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Arpacı (2011), yapmış olduğu çalışmasında şiddet gören annenin kendi çocuklarına da şiddet uyguladığı görülmektedir.

Karaman (2011), çalışmasında şiddetin okul iklimini olumsuz etkilediğini şiddet artışıyla okul ikliminin olumsuz hale geldiğini, öğrencilerin sınıf seviyeleri arttıkça şiddet algısının arttığını okul ikliminin olumsuz etkilendiğini gözlemlemiştir.

Avcı (2010), yaptığı bir çalışmada okulda şiddetin nedenleri arasında öğrencinin aile içinde şiddete şahitlik etmesi ve ailesi tarafından yeteri kadar eğitilememesi sonucuna varmıştır.

Brunson ve diğerleri (2009), yaptığı çalışmada çocukların yaşadıkları sokaklar, ailelerin ekonomik durumları, okulun bulunduğu ortam okulda yaşanabilecek şiddetin üzerinde etkisi görülmektedir.

Akpınar ve Dilci 'nin (2007), yaptığı araştırmaya göre eğitim programlarındaki duygusal ihmal, manevi olarak yozlaşma, okulda yeteri kadar sosyal etkinliklerinin olmaması ve teknolojinin eğitimde ortaya çıkardığı yeni anlayışlar gibi bazı eksikliklerin okullarda şiddet artışında önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Finley (2003), yaptığı çalışmayla okul ikliminin ve okuldaki güvenliği konusunda 11 öğretmenle görüşme yapmıştır. Bazı öğretmenlerin öğrencilerin şiddetle karşılaştıklarında öğretmenleriyle iletişime geçemediklerini, görüşmeye katılan öğretmenlerin geneli şiddetle baş etme konusunda yeteri kadar önlem alınmadığını, okuldaki şiddetle baş etme konusundaki çözümlerin kalıcı olmadığını söylemişlerdir.

2.5.2.Okulda Şiddetle Baş Etme ile İlgili Araştırmalar

Okulda şiddetle baş etme okul içinde ve çevresinde şiddet içeren olayların artış göstermesi şiddetin azaltılmasına veya önlenmesine yönelik çalışmaların yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Okulda şiddetle baş etmeye yönelik şiddeti önlemek veya şiddeti azaltmak için öğrenci ve öğretmenleri etkileyen risk faktörlerini en aza indirmek ve koruyucu tedbirlerle okulda şiddetle baş edebilme amaçlanmaktadır (Korkut, 2004).

Literatür incelendiğinde; Grossman (1997) yaptığı araştırmasında; öfke kontrolü, sorunlarla baş edebilme, dürtüyü kontrol edebilme ve empati kurabilme konularında duygusal ve sosyal beceri kazandırarak öğrencileri akademik, sosyal ve ekonomik alanda destekleyerek şiddete karşı koyabilme becerisi kazanabilecekleri ile ilgili bir program oluşturulmuş ve öğrencilerin %41'inde şiddetin azaldığı sonucuna varılmıştır.

Behre ve diğerleri (2001), yaptığı çalışmaya göre okulda şiddeti önleme konusunda öğretmenlerin pek müdahalede bulunmadığını ortaya koymuştur. Öğretmenlerin okulda yaşanan şiddete müdahale etmemesinde kendilerinin şiddete maruz kalacağı korkusu ve okulda görülen şiddetten kendilerinin sorumlu olmadığı inancının yattığı görülmektedir.

Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen "*Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Şiddetle Mücadele için Yerel Ortaklıklar*" adlı konferansın sonuç bildirisinde, okullarda şiddetin her geçen gün arttığını şiddet içerikli olayların okullarda daha sık görülmeye başlanması nedeniyle okullardaki şiddeti önlemeye yönelik çalışmaların gerekliliği ön plana çıkmıştır (Avrupa Konseyi,2002).

Şimşek (2004), tarafından insancıl yaklaşım çerçevesinde geliştirdiği bir psiko-eğitim programıyla öğretmenlerin disiplin anlayışı etkisi üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada öğretmenlerden 16 deney ve 16 kontrol grubu oluşturup öğretmenlere 8 oturumluk bir program uygulamıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin öğrencilerle olan ilişkilerinin geliştiği öğretmenlerin disiplin sorunlarına yaklaşımın pozitif yönde olduğu görülmektedir.

D'Andrea (2004), yaptığı bir araştırmada şiddetin farklı boyutlarını göz önünde bulundurarak okuldaki öğretmen ve diğer paydaşların okulda şiddeti önleme programları geliştirmek ve yürütmek konusunda eğitim programı uygulamıştır. Eğitim programına 74 kişi katılmış olup katılan okul idarecileri, öğretmen ve diğer paydaşların eğitim sonunda şiddeti önleme programları geliştirme ve yürütme becerisini kazandıkları görülmektedir.

Newman- Carlson ve Horne (2004), yaptıkları araştırmada zorbalık önleme programının öğretmenin öz yeterliliğine, öğrencilerin zorba davranışlarının önlenmesi ve öğretmen ve danışmanların zorbalığı önlemedeki becerilerinin gelişimine yönelik etkililiğini incelemiştir. Bu programa katılan öğretmenler 3 oturumluk eğitim almıştır. Eğitim sonunda elde edilen bulgulara bakıldığında öğretmenlerin zorbalığı önleme becerilerinin geliştiği ve sınıf içindeki zorbalık davranışlarının azaldığı görülmektedir.

Öner ve Takış (2006), yaptıkları araştırmada okullarda çalışan 15 öğretmen ile bir hizmet içi eğitim çalışması yapmışlardır. Öğretmenlere verilen üç günlük çatışma çözme becerileri eğitim programında öğretmenlerin çatışma çözme hakkında yeni bilgi ve beceriler edinmesi ve edinilen bu bilgi ve becerilerin meslek yaşamlarını sürdürürken nasıl uygulayabilecekleri konusunda bilinçlenmeleri amaçlanmıştır. Öğretmenlere eğitim sürecinde arabuluculuk yöntemi, canlandırma, hikayelerle anlatma yoluna gidilerek öğretmenlerin çatışma çözme becerileri konusunda farkındalıkları arttırılmaya çalışılmıştır. Program sonunda öğretmenlerin çatışma çözme becerileri kazandıkları ve farkındalık düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir.

Poggenpoel (2006), Güney Afrika Cumhuriyetinde yaptığı bir çalışmada öğrencilerin saldırgan tutumları ve saldırganlık nedenlerini tespit etmeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular öğrencilerin okulda arkadaşlarıyla kurdukları ilişki sonucunda saldırgan davranmayı öğrendikleri, öğretmenlerin öğrencilerle sağlıklı ve etkili iletişim kurduklarında öğrencilerin sosyalleştiği ve saldırganlık eğiliminin azaldığı sonucuna varılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen İstanbul'da Uluslararası katılımcıların olduğu "*I. Şiddet ve Okul: Okul ve çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*" gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyumda şiddetin tanımı, türleri, yaşamımızdaki yeri gibi konularda çalışmalar ortaya konulmuştur. Sempozyumun son gününde ise okulda şiddet, okulda şiddetin önlenmesi, öğretmen –öğrenci ve ailelerin şiddeti önlemeye yönelik yapması gereken çalışmalar ve bu çalışmaların yürütülmesinde sorumluluk alan kuruluşlara yönelik stratejiler ortaya konulmuştur (MEB,2015).

Yavuzer (2009), yaptığı çalışmada Niğde ilinde 9.sınıf öğrencileriyle 2 deney gruplu ve kontrol gruplu, yarı deneysel olarak yürütülen bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaya katılan öğrencilere "Saldırganlık Ölçeği" uygulanmıştır. Saldırganlık puanı yüksek olan 36 öğrenci seçilip, seçilen bu öğrencilerden 12'şerli 3 'er grup oluşturulmuştur. Deney grubu öğrencilerine 12 oturumluk bir

psiko eğitim programı uygulanmıştır. Ayrıca öğrencilerin dersine giren öğretmenlere de 12 oturumluk program uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise müdahalede bulunulmamıştır. Araştırmanın sonucunda 12 oturumluk programa katılan öğrenci ve öğretmenlerin fiziksel, sözel, düşmanlık, öfke ve dolaylı saldırganlık puanlarında düşüş olduğu görülmektedir.

2.5.3.Şiddetsiz Karşı Koyma Programıyla ilgili Yapılan Araştırmalar

Sistemik yaklaşım temelli Şiddetsiz Karşı Koyma (Non Violent Resistance -NVR) Programıyla ilgili alan yazın incelendiğinde; ailelere, öğretmenlere ve öğrencilere yönelik farklı ülkelerde çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

İsrail'de yapılan bir çalışmada NVR (Non Violent Resistance) modeli bir ortaokulda 800 öğrenciye 1 yıl süren program uygulanarak öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen veya öğretmen-öğrencilerden oluşan katılımcılara şiddetle başa çıkma becerisi kazandırılmıştır (Omer vd.,2006).

Yine, İsrail'de kırk dokuz aile üzerinde yapılan kontrol gruplu bir araştırmada NVR'nin çeşitli davranış sorunları olan çocukların ebeveynlerinde, kendi bildirdiği çaresizliği ve hoşgörülülüğü azalttığına dair kanıtlar bulunmuş olup ayrıca ebeveynleri bir aylık takiple sorunlu davranışlarda önemli azalmalar olduğu gözlemlenmiştir (Weinblatt vd., 2008).

Ömer ve arkadaşlarının (2008), yaptıkları çalışmada şiddetsiz karşı koyma programının zarar gören kardeşlere olumlu yönde katkıda bulunduğu, anne -baba ve çocuk arasındaki gergin olma durumlarında azalma olduğu gözlemlenmiştir.

Oleffs vd., (2009), Almanya'da 11-18 yaşındaki bireylerden oluşan şiddet konusunda davranış problemleri olan 52 kişiden oluşan kontrol ve plasebo gruplu bir çalışmada 6 hafta süren NVR tedavisi uygulamışlardır. NVR tedavi grubunu oluşturan bireylerde problemleri davranışlarında pozitif yönde azalma gözlemlenmiştir.

Goddard ve diğerleri (2009), yaptıkları bir araştırmada psikiyatri servisinde ergenlerle çalışan personellere yönelik NVR programının etkililiği incelenmiştir. Psikiyatri servisinde 1 yıl boyunca NVR programı, personele uygulanmıştır. Araştırma sonucunda ergen biriminde çalışan personellerin çaresizlik duygularının azaldığı ve kendilerine olan güvenin arttığı gözlemlenmiştir. NVR programıyla obsesif kompulsif bozukluk (OKB), anksiyete bozuklukları olan çocuklara sahip ebeveynlerle çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda yıkıcı ve zarar verici davranışlarda azalmalar olduğu uygulanan programın etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Lebowitz vd., 2011).

Lavi-Levavi ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan araştırmada, şiddet uygulayan çocukların anne ve babaları NVR eğitim programına katıldıktan sonra ayrı ayrı ele alınmıştır. Anneler ve babalar hem kendilerini hem de birbirlerini bir kontrol listesiyle birlikte değerlendirip rapor etmişlerdir. Her iki ebeveynin ebeveynlik çaresizliği ölçümlerinde olumlu yönde gelişme

gösterdiği görülse de sadece babaların ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveyn teslimiyeti, güç mücadelesi ve olumsuz duygular hakkında önemli gelişmeler gösterdikleri görülmüştür. Annelerin ise eğitimin başlangıcından sonuna kadar çocuklarla yaşadıkları çatışmalarda babalara göre daha fazla acı çektikleri görülmüştür. Babalar, eğitim sonunda her iki ebeveynin çocukla olan gerginliğinin azaldığını bildirmiş olsa da anneler herhangi bir iyileşme bildirmemiştir.

Newman vd., (2014), yaptıkları çalışmada saldırgan tutumları olan ergenlere ve ailelerine uygulanan NVR programının ergenlere pozitif yönde bir katkı sağladığı tespit etmiştir. Programa katılan anne babalar koşulsuz olarak sevgi ve gerginlikle baş edebilme konusundaki müdahaleleri faydalı olarak görmüşlerdir.

Van Holen ve diğerleri (2015), sorunlu davranışları olan ve bakım evinde kalan çocuklarla 10 hafta süren ve telefon desteğinin yer aldığı deney kontrol gruplu bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sonucunda NVR modelinin çocukların daha sağlıklı takibinin yapılması sağlanıp ve sosyal desteklerinin daha güçlü olmasına katkı sağladığı, diğer programlara göre etkili sonuçların olduğu gözlemlenmiştir.

Omer ve Dolberger (2015), tarafından yapılan bir araştırmada NVR eğitim programına katılan ebeveynlerin çocuklarının intihar tehditleriyle baş edebilme becerisi kazandırılması hedeflenmiştir. Bu süreçte NVR eğitim programıyla katılan ebeveynlerin çaresizlik yerine ebeveynlik varlığını hissettirmeye, izole olmak yerine ebeveynlerin çocuklarına bağlanmasına, boyun eğmeden çocuklara karşı direnebilmeyi, karşılıklı sınır koymak yerine ilgi ve destek göstermelerine katkı sağlamıştır. Bu bulguların çocuklarda ve gençlerde intihar riskinin azaltılmasında etkili olduğu görülmüştür.

Türkiye’de yapılan bir başka çalışmada Kılıçarslan (2016), “*Ergenlerde Görülen Saldırgan Davranışlarda Ebeveyn ve Ergenlere Uygulanan Psiko-eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi*” çalışmasında 34 ergen ve 34 ebeveynle çalışmasını yürütmüştür. Ergenler için deney grubu ve kontrol grubu oluşturup deney grubuna Şiddetsiz Karşı Koyma programı uygulanırken kontrol grubuna herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Deney grubundaki ergenlerin eğitimden sonra şiddet ve saldırganlık puanlarında düşüş gözlemlenmiştir. Deney grubundaki ergenlerin ebeveynlerine Şiddetsiz Karşı Koyma programı uygulanarak ebeveynlerin şiddetle baş etme becerileri kazanmaları hedeflenmiştir. Programdan sonra ebeveynlerin şiddetle baş etme konusunda olumlu yönde kazanımlar elde ettiği görülmektedir.

Otizmli ergenlerin ebeveynlerine uygulanan NVR programı ailelerin şiddetsiz karşı koyma ve yeni otoritenin aileler için yararlı bir tedavi müdahalesi olduğu görülmüştür (Golan vd.,2018).

Attwood ve arkadaşları (2020), yaptıkları bir çalışmada madde kullanan ergenlerin ebeveynlerine NVR programını uygulamışlardır. Bu programda 10 haftalık ebeveynlere eğitim

verilmiştir. Eğitime 18 ebeveyn katılmıştır. Program öncesinde ve sonrasında ebeveynlere anket uygulanmıştır. Ayrıca 8 katılımcıyla da yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda programa katılan ebeveynlerin öz yeterliliklerinin geliştiği ve NVR programının kendilerine fayda sağladığını bu eğitim programının diğer ebeveynlerin de katılmasının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

Şiddetsiz karşı koyma programı ile ilgili literatür incelendiğinde; öğretmen ve ebeveynlere ve öğrencilere yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Ancak Türkiye’de bu programın etkililiğine yönelik tek bir çalışmanın olduğu görülmektedir. Yapılan bu araştırmayla okulda şiddetle baş etmeye yönelik öğretmen becerilerinin gelişiminde Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programının etkisinin bu alandaki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli

Araştırma kapsamında ilkokulda görev yapmakta olan sınıf öğretmenlerine uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma Programı'nın öğretmenlerin okulda şiddetle baş etme becerileri üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu çerçevede, araştırmada nicel ve nitel verilerin toplandığı karma yöntemlerden biri olan sıralı dönüşümsel tasarım modeli kullanılmıştır (Creswell,2003). Araştırmanın nicel boyutunda deneysel desen türlerinden "ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel model (ÖSKD)" kullanılmıştır (Büyüköztürk,2007). Nitel boyutunda ise deney grubuna katılan öğretmenlerle bireysel görüşmeler yapılarak toplanan veriler üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Ön test-son test kontrol gruplu desenin simgesel gösterimi aşağıda sunulmuştur.

		ÖN-TEST		SON-TEST	İZLEME
G1	R	Ö1.1	X	Ö1.2	Ö1.3
G2	R	Ö2.1		Ö2.2	Ö2.3

G1: Deney Grubu

G2: Kontrol Grubu

Ö1.1: Deney Grubu Ön-test

Ö2.1: Kontrol Grubu Ön-test

Ö1.2: Deney Grubu Son-test

Ö2.2: Kontrol Grubu Son-test

Ö1.3: Deney Grubu İzleme Test

Ö2.3: Kontrol Grubu İzleme

R: Deneklerin Gruplara Yansız Atanması

X: Deneysel İşlem

Şekil 1. Öntest-son test kontrol gruplu desen

(Büyüköztürk,2007)

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 Eğitim-Öğretim yılında Adana Seyhan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı bir ilkokulda görev yapmakta olan 14 kişilik deney grubu ve 14 kişilik kontrol grubundan oluşan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Deney ve kontrol grubuna ait katılımcılar seçilmeden önce çalışmanın yapılacağı okulun konferans salonunda öğretmenlere uygulanacak olan programın amacı, hedefi, süresi, işleyişi hakkında öğretmenleri bilgilendirme amaçlı bir tanıtım toplantısı yapılmıştır. Daha sonra öğretmenlere aynı anda ölçekler uygulanıp ön test puanları elde edilmiştir. Veriler elde edildikten sonra öğretmenlerle rehberlik servisinde bireysel olarak ön görüşme yapıp gönüllü olan öğretmenlerden deney ve kontrol grubuna katılacak öğretmenler belirlenmiştir. Deney ve kontrol grupları 14 deney ve 14 kontrol grubu şeklinde toplam 28 sınıf öğretmeninden oluşturulmuştur.

3.2.1. Katılımcıların Seçimi ve Grupların Oluşturulması

Çalışma grubunu oluşturmak amacıyla Adana’da bir ilkokulda araştırmaya yönelik uygulama yapmak için Adana Valiliği’nden ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulu’ndan izin alınarak süreç başlatılmıştır. Daha sonra ilkokulda görev yapan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 54 sınıf öğretmenine “Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği” ve “Sınıf Yönetimi” ölçeği uygulanıp ön-test puanlarına göre ölçümler yapılmış ve bu öğretmenler arasından gönüllü olan 14 deney ve 14 kontrol grubu olmak üzere bir çalışma grubu oluşturulmuştur.

Ön-test puanları birbirine yakın olan sınıf öğretmenlerinden deney ve kontrol grubu belirlenirken 5 erkek ve 9 kadın sınıf öğretmeni seçilip gruplar belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubuna ait sosyo -demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. *Deney ve Kontrol Grubunda Yer Alan Öğretmenlere ait Sosyo-Demografik Özellikleri*

Grup/Özellikler	n (Sayı)	% (Yüzde)
Cinsiyet		
Deney Grubu Kadın	9	64,3
Deney Grubu Erkek	5	35,7
Kontrol Grubu Kadın	9	64,3
Kontrol Grubu Erkek	5	35,7
Medeni Durum		
Deney Grubu Evli	10	71,4
Deney Grubu Bekar	4	28,6
Kontrol Grubu Evli	12	85,7
Kontrol Grubu Bekar	2	14,3
Meslekteki Hizmet Süresi		
Deney Grubu 14-19 yıl	1	7,1
Deney Grubu 20-24 yıl	8	57,1
Deney Grubu 25-29 yıl	5	35,7
Kontrol Grubu 14-19 yıl	4	28,6
Kontrol Grubu 20-24 yıl	8	57,1
Kontrol Grubu 25-29 yıl	2	14,3
Mezun Olunan Fakülte		
Deney Grubu Eğitim Fakültesi	9	64,3
Deney Grubu Fen-Edebiyat Fakültesi	3	21,4
Deney Grubu Diğer	2	14,3
Kontrol Grubu Eğitim Fakültesi	10	71,4
Kontrol Grubu Fen-Edebiyat Fakültesi	1	7,1
Kontrol Grubu Diğer	3	21,4

Tablo 1’de yer alan çalışmaya katılan ve 14’ü deney ve 14’ü kontrol grubunda bulunan öğretmenlerin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde; deney ve kontrol grubunda %64.3’ünün kadın olduğu (n:9), deney grubunda bulunan kişilerin %71.4’ünün evli (n:10), kontrol grubunda bulunan kişilerin %85.7’sinin evli (n:12), deney ve kontrol grubunda bulunan kişilerin meslekteki hizmet süresinin 20-24 yıl arasında %57.1 (n:8) olduğu ve deney grubunda bulunan kişilerin mezun olunan fakültede ise en fazla %64.3 ile eğitim fakültesi iken kontrol grubunda mezun olunan fakültenin %71.4 ile eğitim fakültesi (n:10) olduğu bulunmuştur.

Deney ve kontrol gruplarının ölçeklerden aldıkları ön test puanlarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 2’de aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Gruplarının Ölçeklerden Aldıkları Ön-test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçüm	Gruplar	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
siid	Deney	14	14,39	201,50	96,50	,945
	Kontrol	14	14,61	204,50		
ceza	Deney	14	14,18	198,50	93,50	,835
	Kontrol	14	14,82	207,50		
ilgi	Deney	14	16,11	225,50	75,50	,295
	Kontrol	14	12,89	180,50		
uyarma	Deney	14	14,29	200,00	95,00	,887
	Kontrol	14	14,71	206,00		

Siid: Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları .Sınıf yönetimi alt boyutları : ceza: cezalandırma, ilgi: ilgiyi sürdürme ve sorun çözme , uyarma U: Mann Whitney U Testi

3.3. Veri toplama Araçları

Araştırma kapsamında “Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği” ve “Sınıf Yönetimi Ölçeği” uygulanmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış öğretmen görüşme formu soruları ile nitel veri toplamak amacıyla araştırmaya katılan katılımcılarla bireysel görüşmeler yapılmıştır.

3.3.1. Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği

Tanhan ve Şentürk’ün (2011), geliştirdiği sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği 16 madde, 2 alt boyutlu (duyuşsal boyut, davranışsal boyut) 5’li likert tipi ölçektir. Maddelerin yanıtları, *Hiç katılmıyorum (1)*, *Az katılıyorum (2)*, *Orta düzeyde katılıyorum (3)*, *Büyük ölçüde katılıyorum (4)* ve *Tamamen katılıyorum (5)* olarak değerlendirilmektedir. Bu ölçek öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumlarını ölçmeyi hedeflemektedir. Bu ölçekten alınacak en yüksek puan 80, en düşük toplam puan ise 20 ‘dir. Toplam puanı 59, 653 ‘ten 80 puanına doğru yaklaştıkça bireyler olumsuz tutuma sahip bireyler olarak tanımlanırken; 39,409 ‘dan 20 puana doğru yaklaştıkça olumlu tutuma sahip kişiler olarak kabul edilir. Ölçekten elde edilen KMO değeri 829’dur. Cronbach Alpha güvenirlik kat sayısı ise 85’tir. Bu araştırma sonucunda ölçekten elde edilen Cronbach-Alfa kat sayısı 0,88 olarak elde edilmiştir.

3.3.2.Sınıf Yönetimi Ölçeği

Şahin ve Altunay'ın (2011), geliştirdiği sınıf yönetimi ölçeği 40 maddelik, alt boyutları olarak derse başlama ve ilgi çekme davranışları, cezalandırma davranışları, etkileşimsel, ilgiyi sürdürme ve sorun çözme, uyarma, demokratik ve beklenti kurallara uyma davranışlarıdır. Ölçeğin “Kişisel Bilgi Formunda” brans, kıdem, mezun olunan enstitü/fakülte ve cinsiyet olarak kapalı uçlu sorular yer almaktadır. Maddelerin yanıtları (1) *Hiç katılmıyorum*, (2) *Katılmıyorum*, (3) *Kararsızım*, (4) *Katılıyorum*, (5) *Tümüyle katılıyorum* olarak yanıtlar mevcuttur. Bu ölçek öğretmenlerin sınıf yönetimi davranışlarını ve sınıfı yönetirken uyguladıkları stratejileri belirlemek ve bu stratejileri çağdaş öğretmen rolleriyle karşılaştırarak değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının Cronbach-Alfa güvenilirlik katsayıları ise derse başlama ve ilgi çekme davranışları (0,78), cezalandırma davranışları (0,78), etkileşimsel davranışlar (0,80), ilgiyi sürdürme ve sorun çözme davranışları (0,80), uyarma davranışları (0,61), demokratik davranışlar (0,62), beklenti ve kurallara uyma davranışları (0,46). Ölçeğin Toplam Varyansı %50.05 iken Cronbach-Alfa Güvenilirlik Katsayısı ise 0.90'dır. Araştırma sonucunda ölçekten elde edilen Cronbach-Alfa kat sayısı 0.90 iken cezalandırma alt boyutu Cronbach-Alfa kat sayısı 0.76, uyarma alt boyutu Cronbach-Alfa katsayısı 0,83 ve ilgiyi sürdürme ve sorun çözme davranışları alt boyutu Cronbach-Alfa kat sayısı 0,75 olarak bulunmuştur.

3.4.Nitel Verilerin Toplanması

Araştırmanın nitel verileri, Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programına katılan 14 sınıf öğretmenine verilen eğitimden sonra araştırmacı tarafından geliştirilen “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile öğretmenlerden toplanmıştır. Görüşmeler, okul psikolojik danışmanın odasında bireysel görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler katılımcıların izniyle ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Daha sonra görüşmelerde alınan ses kayıtları her bir katılımcı için yazılı metin haline getirilmiştir. Katılımcılarla yapılan her bir görüşme ortalama 20 dakika sürmüştür. Araştırma sürecinde Şiddetsiz Karşı Koyma programına katılan 14 sınıf öğretmenin program bittikten sonra okulda şiddetle baş etme süreçleriyle ilgili görüşlerini ortaya koymak için veriler toplanmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Forumu’ndaki” sorular her bir katılımcıya ayrı ayrı sorularak cevaplar kaydedilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile programa katılan öğretmenlerin programdan sonra; kazandıkları becerilerin neler olduğu, programın okulda şiddetle baş etmede

etkisinin ne olduğu, sınıf içi istenmeyen davranışlar karşısında programdan sonra nasıl davrandıkları, öğretmenlerin programa ilişkin görüşleri, programın güçlü ve zayıf yönlerinin neler olduğu gibi sorular ile görüşleri alınmıştır.

3.5.Okulda Şiddetle Baş Etmeye Yönelik Şiddetsiz Karşı Koyma Programı (Non-Violent Resistance Programme-NVR)

Okulda Şiddetle Baş Etme modeli çerçevesinde öğretmenlik becerilerini geliştirmeye yönelik 10 oturumdan oluşan Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programı deney grubu öğretmenlerine uygulanmıştır. Programın içeriği hazırlanırken Elizabeth ve Elizabeth, (2010) ve Ömer vd., (2011), tarafından geliştirilen NVR modelinden yararlanılmıştır. Kılıçarslan (2016), tarafından Türkçe 'ye çevrilerek Türkiye'de veli ve öğrencilere uygulanan şiddetsiz karşı koyma programı, araştırmacı tarafından öğretmenlere uygulanmıştır. Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programının içeriği (1.Gerginliğin artması,2.Okulda öğretmen varlığı,3.Sepetler,4. Destekleyiciler ve destek sistemleri,5. Duyuru, 6. Öğretmen değerleri, duyuru, uzlaşma eylemleri, 7. Aktif direnç /karşı koyma, 8. Oturma eylemi, 9. Okul dışında öğretmen varlığı ve 10. Özet ve sertifikalar) şeklinde oluşmaktadır.

3.5.1.Okulda Şiddetle Baş Etmeye Yönelik Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programının Temel Bileşenleri

Şiddetsiz karşı koyma modelin NVR diğer modellerden ayıran temel öğelerin olduğu görülmektedir. Bunlar sırasıyla;

- **Gerginlik artışıyla baş etme:** Bu temel öğeyle NVR modeli programa katılan öğretmen, öğrenci ve ebeveynlere kendi öz denetimini sağlayarak sakin kalabilme becerisi kazandırmayı hedeflemektedir (Omer vd.,2006; Omer,2021).

- **Okulda Öğretmen Varlığı:** Öğretmen varlığı, yeni otoritenin inşasındaki ana motiftir. Bu bağlamda program, öğrencinin yaşamında sınıfta, okulun koridorlarında ve avlularında öğretmenlerin varlığının önemini vurgulamaktadır. Öğretmenin, öğrencinin hayatında daha fazla yer alması sağlanıp kalıcı çatışmalardan uzak yeni bir odak noktası haline getirmesidir (Omer vd.,2006; Omer,2021).

- **Okulda Destekleyiciler ve destek sistemleri:** Bu programa katılan öğretmenler; öğrencileri destekler ve korur, şiddet ve zorbalıkla doğrudan veya açık olarak savaşır, okuldaki personel ve öğretmenler aşağılayıcı davranışlardan ve şiddetten kesinlikle kaçınır, yasa ve düzen içinde bir atmosfer yaratır, yabancılaşma ve düşmanlaşma yerine ait olma ve dahil olma hissi verir, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun, toplum görevlilerinin ve ebeveynlerin desteklerine katkıda bulunur. Öğretmen okuldaki diğer personeller ve öğrencilerin ve ebeveynlerin desteğini alarak şiddete karşı destekleyicilerini harekete geçirir (Omer vd.,2006; Omer,2021).

- **Duyuru ve Uzlaşma Eylemleri:** Duyuru, istenmeyen davranışları açık ve spesifik bir şekilde tanımlar. Duyurunun, bir savaş başlatmak anlamına gelmediğini belirtmek önemlidir; belirli davranışlara açıkça direnmenin yanı sıra, sınıftaki tüm öğrenciler için bir özen ve endişe mesajı belirtilmelidir. Duyuru bir kâğıda yazılıp ve orada bulunan birkaç öğretmen ile sınıfın önünde okunmalıdır. Duyuru sırasında, genellikle sınıf öğretmeni olmak üzere yalnızca bir personel konuşur. Duyurudaki diğer yetişkin katılımcılar sessizce destek vermektedir. Bu temel öğede aileler, çocuklara yapılan davranışın yanlış olduğunu hatırlatarak çocuklarla birlikte uzlaşmaya çalışmaktadırlar. Öğrenci okulda şiddet gösterdiğinde öğretmen, öğrencinin ailesi ve okuldaki diğer personellerden destek alarak öğrencinin gösterdiği şiddete karşı koyabilmektedir. Bu nedenle modelin en önemli temel bileşeni olarak destekleyiciler ve destek sistemi görülmektedir (Omer vd., 2006; Omer,2021).

- **Oturma Eylemi:** Oturma eylemi, duyuruda tanımlanan davranışların yeniden ortaya çıkması anlamına gelir. Oturma eylemlerinin amacı, destekleyicilerin bu davranışlara direnme konusundaki kararlı duruşunu sınıfa iletmektir. Destekleyiciler, görevlilerce belirlenen saatte sınıfa girer, kapıyı kapatır ve sınıfın önüne bu amaçla getirilen sandalyelere sessizce oturur. Oturma sırasında sadece bir öğretmen konuşur, diğerleri sessizce onu destekler. Oturma eylemi, öğretmenlerin çocuğa dönük bir cephesi olarak değil, bir daire içinde yapılır. Herkes oturduktan sonra, oturma eylemini yöneten öğretmen, duyurudan bu yana öğretmenler tarafından davranış örneklerini anlatır ve öğrencilerden bu davranışları durdurmanın bir yolunu bulmalarını ister. Oturma eylemi, öğretmenlerin barışçıl, güçlü, uyumlu ve kararlı bir duruş sergilemelerini sağlayan güçlü bir araçtır. Bu aracın kullanımı, sınıftaki durumun sınırlı sayıda çocuğun (bireysel olarak ele alınabilen) sorunlu davranışlarının sonucu olmadığı ancak şiddet ve saldırganlığın sınıf normları

haline geldiği durumlar için tasarlanmıştır. Oturma eylemi, sınıfa bir topluluk olarak hitap ederken istenmeyen davranışlara karşı direnmenizi sağlamaktadır (Omer vd.,2006; Omer,2021)

Oturma eylemi bir ceza değil bir varlık mesajıdır. Oturma eyleminin amacı çocuğu alt etmek ve boyun eğdirmek olan hakimiyet odaklı bir eylem değildir. Bu nedenle çocuğun başını eğmesi ve pişmanlık duyması beklenmemelidir. Oturma eyleminin başarısı çocuğun davranışına değil sadece öğretmenlerin davranışlarına bağlıdır (Omer vd.,2006; Omer,2021)

3.6.Verilerin Ön Analizi

Araştırmada şiddetsiz karşı koyma öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği ön test puanları ile kontrol grubundaki öğretmenlerin ön test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bu sonuca ilişkin veriler Tablo 2’de görülmektedir. Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeğinden deney ve kontrol grubunun ön test puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır.

3.6.1.Verilerin Analizi

Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programına katılan 14 deney ve 14 kontrol grubundaki sınıf öğretmenlerine “Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği” ve “Sınıf yönetimi ölçeği” uygulanmıştır. Ön-test, son-test ve izleme testi verileri SPSS 25 paket programına aktarılarak çözümlenmiştir. Çözümlenen verilerde katılımcı sayısı 30 ‘un altında olduğu için veriler normal dağılım göstermemiştir. Normal dağılım göstermeyen veriler çözümlenirken Non-parametrik testlerden faydalanılmıştır. Bu kapsamda Mann Whitney U Testi ve Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubu son testleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ölçmek için Mann Whitney U testi kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Deney ve kontrol grubundaki katılımcılara son test uygulandıktan sonra 3 ay sonra izleme testi uygulanmıştır. Katılımcıların son test ve izleme testi arasındaki anlamlı düzeydeki farklılıklar Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir. Verilere ait analiz sonuçları tablolar halinde verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kendi deneyimleri ve programa ilişkin görüşlerinden oluşan nitel veriler 10 oturumluk çalışma bittikten sonra bireysel görüşme şeklinde toplanmıştır. Programa katılan deney grubundaki öğretmenlerin her biriyle ayrı ayrı bireysel görüşme yapıp

görüşmeler öğretmenlerden izin alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. 14 öğretmen ile toplam 283 dakika görüşme yapılmıştır. Görüşmeler en fazla 26 dakika en az ise 15 dakika sürmüştür. Yapılan görüşmeler esnasında alınan ses kayıtları daha sonra bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir. Şiddetsiz Karşı Koyma programına katılan öğretmenlerle yapılan görüşmelerin sonucunda ortaya çıkan veriler içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. İçerik analizini uygularken NVIVO 13 programından faydalanılmıştır.

Araştırmacı tarafından görüşmede elde edilen veriler birkaç kere okunarak herhangi bir kodlama yapılmadan sayfa kenarlarına notlar alınmıştır. Furman, Langer ve Taylor (2010), kodlama yapılırken okuma işleminden sonra belirli bir süre bekleyip daha sonra kodlamanın yapılmasının nitel veri analizlerinin geçerliliğini arttırdığını ifade etmiştir. Bu kapsamda araştırmacı tarafından bir hafta sonra veriler tekrardan okunarak kodlar oluşturulmuş ve gerekli değişiklikler yapılmıştır. Bir araştırmanın inandırıcılığında güvenilirlik ve geçerlilik önemli bir ölçüt olarak dikkate alınmaktadır (Yıldırım vd.,2008). Nitel verilere ilişkin araştırma sonuçları içerik analiziyle kod ve kategoriler olarak ele alınmaktadır (Gökçe,2001). Alan yazın incelenerek, araştırma kapsamında ortaya konulan veriler kategorilere ayrılarak tablolar halinde verilmiştir. Ayrıca bu kategorilere ilişkin verileri desteklemek amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Katılımcılar cinsiyete göre kadınlar için (K), erkekler için (E), ve katılımcıyı göstermek için (Ö1-Ö14) şeklinde kodlanmıştır.

Yapılan araştırmada katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan kodlar ve kategoriler alanında uzman iki akademisyen ile birlikte gözden geçirilmiştir. Ayrıca bulgular sunulurken doğrudan alıntılarla desteklenmiştir

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1.Nicel Verilere İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubuna ilişkin bulgularla ilgili denence soruları aşağıda verilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarına yönelik ön -test, son-test ve izleme testi sonuçlarına göre aritmetik ortalamalar ve standart sapmaları Tablo 3' te verilmiştir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Öğretmenlerin Ölçeklerin Ön-test, Son-test ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup Ölçek	Deney (n = 14)				Kontrol (n = 14)				İzlem(n = 14)			
	Ön-test		Son-test		Ön-test		Son-test		İzleme Deney		İzleme Kontrol	
	$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	Ss
siid	3,11	0,55	2,32	0,38	3,12	0,54	3,00	0,36	1,94	0,31	2,89	0,35
ceza	3,60	0,53	4,31	0,49	3,68	0,47	3,80	0,33	4,56	0,50	3,82	0,35
ilgi	4,27	0,32	4,49	0,36	4,16	0,33	4,21	0,22	37,5	1,82	4,22	0,37
uyarma	4,38	0,49	3,79	0,78	4,40	0,49	4,29	0,54	7,85	1,16	2,29	0,52

Siid: Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları .Sınıf yönetimi alt boyutları :ceza: cezalandırma, ilgi: ilgiyi sürdürme ve sorun çözme , uyarma

Sınıf öğretmenlerine uygulanan “Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği” ve “Sınıf Yönetimi” alt boyutlarından olan cezalandırma, uyarma, ilgiyi sürdürme ve sorun çözmede deney ve kontrol grubunun ölçeklerden aldıkları ön-test ve son-test puan ortalamaları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığı, ön-test puanları normal dağılım göstermediğinden Non-parametrik testlerinden biri olan Mann Withney U testi ile bakılmış olup bu test sonuçlarına ait sıra ortalamalarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Denence 1: Şiddetsiz Karşı Koyma programına katılan deney grubu öğretmenlerinin ölçeklerden aldıkları son-test puan ortalamaları ile kontrol grubu öğretmenlerinin son-test puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık vardır.

Bu denenceyi test etmek amacıyla deney ve kontrol gruplarının ölçeklerden aldıkları son test puan ortalamaları için Mann Whitney U testi uygulanmış olup sonuçları Tablo 4 'te verilmiştir.

Tablo 4: Deney ve Kontrol Gruplarının Ölçeklerden Aldıkları Son-test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçüm	Gruplar	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
siid	Deney	14	8,46	118,50	13,50	,000*
	Kontrol	14	20,54	287,50		
ceza	Deney	14	18,75	262,50	38,50	,006*
	Kontrol	14	10,25	143,50		
ilgi	Deney	14	17,79	249,00	52,00	,032*
	Kontrol	14	11,21	157,00		
uyarma	Deney	14	11,29	158,00	53,00	,032*
	Kontrol	14	17,71	248,00		

Siid: Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları .Sınıf yönetimi alt boyutları : ceza:cezalandırma, ilgi. ilgiyi sürdürme ve sorun çözme ve uyarma U:Mann Whitney U

Tablo 4 incelendiğinde; deney ve kontrol gruplarının son test puanlarının sıra ortalamalarına bakıldığında sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği (U=13,50, p<.05), sınıf yönetimi ölçeğinin cezalandırma (U= 38,50, p<.05), İlgiyi sürdürme ve sorun çözme (U= 52,00, p<.05) ve uyarma (U= 53,00, p<.05) boyutlarında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Bulgular doğrultusunda deney grubuna uygulanan şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının öğretmenler üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu kapsamda araştırmanın birinci denencesi doğrulanmıştır.

Denence 2: Şiddetsiz Karşı Koyma programına katılan deney grubu öğretmenlerinin, kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği” ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo5: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeğine ait Ön -test Son -test Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Analiz Sonuçları

Ölçekler/ boyutlar	Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	P
Sınıf içi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına yönelik öğretmen tutumları	Deney Grubu	Negatif Sıra	12	6,50	78,00	-3,066	,002*
		Pozitif Sıra	0	0,00	0,00		
		Eşit	2				
	Kontrol Grubu	Negatif Sıra	7	9,29	65,00	-0,787	,431
		Pozitif Sıra	7	5,71	40,00		
		Eşit	0				

$P < 0.01$ *

Tablo 5 incelendiğinde; Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Analiz Sonuçları deney grubunda sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği ($Z = -3,066$; $p < .05$), ön-test son-test puanları arasında deney grubu lehine istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Ancak kontrol grubu sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği ($Z = -0,787$; $p > .05$), ön-test son-test sonuçlarında sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Elde edilen bulgular çerçevesinde deney grubunda yer alan öğretmenlere uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma programının sınıf içinde istenmeyen öğrenci davranışlarını azalttığı ve öğretmenlerin sınıf içindeki istenmeyen davranışlarla baş edebilme becerisi kazandığı söylenebilir. Bu kapsamda araştırmanın ikinci denencesi doğrulanmıştır.

Denence 3: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin, kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği” son- test ve izleme testi puanları arasında deney grubu lehine anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Deney ve kontrol grubuna ait son -test ve izleme testi sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği puanlarına ait bulgular Tablo 6 'da verilmiştir.

Tablo 6: *Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeğine ait Son test İzleme testi Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları*

Ölçekler/ boyutlar	Gruplar	Sontest- İzlemtest	n	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	P
Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği	Deney Grubu	Negatif Sıra	11	7,68	84,50	-2,731	,006*
		Pozitif Sıra	2	3,25	6,50		
		Eşit	1				
	Kontrol Grubu	Negatif Sıra	10	6,65	66,50	-0,881	,378
		Pozitif Sıra	4	9,63	38,50		
		Eşit	0				

$P < 0.05^*$

Tablo 6 incelendiğinde; Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçlarına göre deney grubunda sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği ($Z = -2,731$; $p < .05$), son test –izleme testi arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda ise sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği ($Z = 0,881$; $p > .05$) son test -izleme testi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Bulgular sonucunda araştırmanın üçüncü denencesi doğrulanamamıştır. Deney grubuna katılan öğretmenlere uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma programının öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen davranışlara yönelik tutumlarında olumlu yönde katkı sağladığı ve izleme testi ile de uygulanan programın pozitif yönde etkisinin devam ettiği görülmektedir.

Denence 4: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan Cezalandırma davranışları son -test puanları ile ön -test puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Deney ve kontrol grubuna ait Sınıf Yönetimi ölçeği Cezalandırma alt boyutu puanlarına ait bulgular Tablo 7’ de verilmiştir.

Tablo 7: *Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği Cezalandırma alt boyutuna ait Ön test Son test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları*

Ölçekler/ boyutlar	Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	P
Cezalandırma	Deney Grubu	Negatif Sıra	0	0,00	0,00		
		Pozitif Sıra	14	7,50	105,00	-3,315	,001*
		Eşit	0				
	Kontrol Grubu	Negatif Sıra	6	4,75	28,50		
		Pozitif Sıra	6	8,25	49,50	-0,827	,408
		Eşit	2				

$P < 0.05^*$

Tablo 7 incelendiğinde; Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçlarına göre deney grubunda sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan cezalandırma ($Z = -3,315$; $p < .05$), ön test son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Kontrol grubu sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan cezalandırma ($Z = -0,827$; $p > .05$), ön test son test puanlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Deney grubuna katılan öğretmenlere uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma programının öğretmenlerin Sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan cezalandırma boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı yönde bir düşüş olduğu elde edilen bulgular sonucunda görülmektedir. Bu bulgular sonucunda araştırmanın dördüncü denencesi doğrulanmıştır.

Denence 5: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan Cezalandırma davranışları son- test puanları izleme testi puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Deney ve kontrol grubunun Sınıf Yönetimi ölçeği Cezalandırma alt boyutu son test ve izleme testi puanlarına ait bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği Cezalandırma alt boyutuna ait Son test İzleme testi Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları

Ölçekler/b oyutlar	Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	P
Cezalandırma	Deney Grubu	Negatif Sıra	1	10,50	10,50		
		Pozitif Sıra	11	6,14	67,50	-2,250	,024*
		Eşit	2				
	Kontrol Grubu	Negatif Sıra	4	9,38	37,50		
		Pozitif Sıra	9	5,94	53,50	-0,569	,569
		Eşit	1				

P<0.05*

Tablo 8 incelendiğinde, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçlarına göre deney grubunda sınıf yönetimi ölçeğinin cezalandırma boyutunda ($Z=-2,250$; $p<.05$), son-test-izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu, kontrol grubu sınıf yönetimi ölçeğinin cezalandırma ($Z=-0,569$; $p<.05$), son-test izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Elde edilen bulgular sonucunda araştırmanın beşinci denencesi doğrulanmamıştır. Deney grubuna katılan öğretmenlere uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma programının öğretmenlerin Sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan cezalandırma boyutunda öğretmenlerin sınıf içinde cezalandırma davranışlarında düşüş olduğu elde edilen bulgular sonucunda görülmekte olup izleme testiyle de uygulanan programın etkisiyle cezalandırma alt boyutunda düşüşün devam ettiği tespit edilmiştir.

Denence 6: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan İlgiyi sürdürme ve sorun çözme davranışları son- test puanları ile ön -test puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Deney ve kontrol grubunun Sınıf Yönetimi ölçeği İlgiyi Sürdürme ve Sorun Çözme alt boyutuna ait ön test ve son test puanlarına ait bulgular Tablo 9’ da verilmiştir.

Tablo 9: *Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği İlgiyi Sürdürme ve Sorun Çözme alt boyutuna ait Ön -test Son- test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları*

Ölçekler/boyutlar	Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	P
İlgiyi Sürdürme ve sorun çözme	Deney Grubu	Negatif Sıra	3	3,67	11,00	-2,425	,015*
		Pozitif Sıra	10	8,00	80,00		
		Eşit	1				
	Kontrol Grubu	Negatif Sıra	5	5,10	25,50	-0,675	,500
		Pozitif Sıra	6	6,75	40,50		
		Eşit	3				

$P < 0.05^*$

Tablo 9 incelendiğinde; Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçlarına göre deney grubunda ilgiyi sürdürme ve sorun çözme ($Z = -2,425$; $p < .05$), ön test son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Kontrol grubunun ilgiyi sürdürme ve sorun çözme ($Z = -0,675$; $p > .05$) ön test son test puanları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Elde edilen bulgular sonucunda araştırmmanın altıncı denencesi doğrulanmıştır. Deney grubuna katılan öğretmenlere uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma programının öğretmenlerin Sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan ilgiyi sürdürme ve sorun çözme davranışlarında pozitif yönde bir artış olduğu elde edilen bulgularda görülmektedir.

Deney ve kontrol grubuna ait Son test ve İzleme testi Sınıf Yönetimi ölçeği İlgiyi Sürdürme ve Sorun Çözme alt boyutu puanlarına ait veriler Tablo 10’ da verilmiştir.

Denence 7: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan İlgiyi sürdürme ve sorun çözme davranışları son -test puanları ile izleme testi puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Tablo 10: Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği İlgili Sürdürme ve Sorun Çözme alt boyutuna ait Son -test - İzleme test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları

Ölçekler/boyutlar	Gruplar	Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	P
İlgili Sürdürme ve sorun çözme	Deney Grubu	Negatif Sıra	0	,00	,00		
		Pozitif Sıra	14	7,50	105,00	-3,297	,001*
		Eşit	0				
	Kontrol Grubu	Negatif Sıra	6	5,83	35,00		
		Pozitif Sıra	6	7,17	43,00	-0,316	,752
		Eşit	2				

$P < 0.01$ *

Tablo 10 incelendiğinde; Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçlarına göre deney grubunda ilgiyi sürdürme ve sorun çözme ($Z = -3,297$; $p < .05$), son-test ve izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu, kontrol grubunda ise ilgiyi sürdürme ve sorun çözme ($Z = -0,316$; $p > .05$), anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmanın yedinci denencesi doğrulanmamıştır. Deney grubuna katılan öğretmenlere uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma programının öğretmenlerin Sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan ilgiyi sürdürme ve sorun çözme davranışı pozitif yönde artış olduğu elde edilen bulgularda görülüp izleme testi ile de uygulanan programın pozitif yönde etkisinin devam ettiği görülmektedir.

Denence 8: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan Uyarma davranışları son -test puanları ön -test puanlarına göre anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Deney ve kontrol grubuna ait Ön test ve Son test Sınıf Yönetimi ölçeği Uyarma alt boyutu puanlarına ait veriler Tablo 11 ‘de verilmiştir.

Tablo 11: *Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği Uyarma alt boyutuna ait Ön -test Son -test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları*

Ölçekler/boyutlar	Gruplar	Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	P
Uyarma	Deney Grubu	Negatif Sıra	12	6,50	78,00		
		Pozitif Sıra	0	0,00	0,00	-3,095	,002*
		Eşit	2				
	Kontrol Grubu	Negatif Sıra	6	6,92	41,50		
		Pozitif Sıra	5	4,90	24,50	-0,778	,436
		Eşit	3				

$P < 0.01$ *

Tablo 11 incelendiğinde; Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçlarına göre deney grubunda sınıf yönetimi ölçeği alt boyutu olan uyarma ($Z = -3,095$; $p < .05$), son -test ön -test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Kontrol grubu uyarma alt boyutu ($Z = 0,778$; $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Elde edilen bulgular sonucunda araştırmanın sekizinci denencesi doğrulanmıştır. Deney grubuna katılan öğretmenlere uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma programının öğretmenlerin Sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan uyarma boyutunda anlamlı yönde düşüş olduğu görülmektedir.

Denence 9: Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programına katılan deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre “Sınıf yönetimi” ölçeğinin alt boyutu olan Uyarma davranışları son -test puanları izleme testi puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Deney ve kontrol grubuna ait Son test ve İzleme testi Sınıf Yönetimi ölçeği Uyarma alt boyutu puanlarına ait veriler Tablo 12’ de verilmiştir.

Tablo 12: *Deney ve Kontrol Gruplarının Sınıf Yönetimi Ölçeği Uyarma alt boyutuna ait Son -test İzleme testi Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları*

Ölçekler/b oyutlar	Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	P
Uyarma	Deney Grubu	Negatif Sıra	0	,00	,00		
		Pozitif Sıra	14		105,00	-3,302	,001*
		Eşit	0				
	Kontrol Grubu	Negatif Sıra	4	6,13	24,50		
		Pozitif Sıra	6	5,08	30,50	-0,310	,756
		Eşit	4				

$p < 0.01$ *

Tablo 12 incelendiğinde; Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları deney grubunda sınıf yönetimi ölçeği alt boyutu olan uyarma ($Z = -3,302$; $p < .05$), son-test ve izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu, kontrol grubu uyarma ($Z = -0,310$; $p > .05$), son-test izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Bulgular sonucunda araştırmanın dokuzuncu denencesi doğrulanmamıştır. Deney grubuna katılan öğretmenlere uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma programının öğretmenlerin Sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan uyarmanın düşüş olduğu ve izleme testi ile de uygulanan program sayesinde uyarma alt boyutunda düşüşün devam ettiği görülmektedir.

4.2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular

Araştırmada deney grubundaki öğretmenlerle okulda şiddet ve baş etme becerileri ile ilgili görüşmeler yapıldıktan sonra elde edilen nitel bulgular kodlanarak kategoriler elde edilmiştir. Katılımcıların gizliliğini sağlamak amacıyla katılımcılara kadınlar için (K) erkekler için (E) kodu ve öğretmenler için (Ö) kodu verilip katılımcılar 1-14 arası numaralandırılmıştır. Katılımcılardan doğrudan alıntılar verilerek bulgular desteklenmiştir. Yapılan görüşmelere ilişkin elde edilen nitel bulgularla ilgili veriler aşağıda sunulmuştur.

Programa katılan öğretmenlerin programın uygulanması sonucunda kazandığı beceri ve kazanımlara ilişkin görüşleri Tablo 13'te aşağıda verilmiştir.

Tablo 13: *Programa katılan öğretmenlerin programın uygulanması sonucunda kazandığı beceri ve kazanımlara ilişkin görüşleri*

Beceri ve kazanımlar	Frekans
Programın kazandırdığı davranışlar	
Şiddete Karşı Direnç gösterme	
İletişim	7
Farkındalık	3
Problemleri önceliklendirme	2
Öfke Kontrolü	1
	1
Toplam	14

Analizler sonucunda programa katılan öğretmenlerin programla ilgili kazandığı beceri ve kazanımlara ilişkin görüşler incelendiğinde; en çok şiddete karşı direnç gösterme, iletişim ve farkındalık gibi beceriler edindikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin programla ilgili kazandığı beceri ve kazanımlara ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

Aslında farkında olmadan uyguladığımız yöntemlerdi. Artı olarak oturma eylemi ve direnç gösterme yöntemlerini öğrendim. Şiddetle baş etme konusunda yeni bir yöntemi öğrenip sınıfımda uygulamaya başladım. Mesleki olarak bu programın daha önce eğitimini almak isterdim. Öğrencilerimle ve kendi çocuklarıma karşı şiddet konusunda yanlış yaptığım davranışlarımın farkına vardım. (ÖK1)

Farkındalık kazandım. (ÖK2)

Daha empati kurar, daha destek alarak çalışma yapabileceğimi ve daha yararlı olacağımı öğrendim. (ÖK4)

Eğitimden sonra duyuru yapma, sepetler, oturma eylemi yapma bölümleri gibi beceriler kazandım diyebilirim. (ÖK7)

Sakin olma, öfke kontrolü, duyuru yapma, oturma eylemi vb. kazanımlar öğrendim. (ÖE11)

Programa katılan öğretmenlerin öğrencilerle yaşanan gerginlik durumlarında karşılaştığı durumlar Tablo 14’te aşağıda verilmiştir.

Tablo 14: *Programa Katılan Öğretmenlerin Öğrencilerle Yaşanılan Gerginlik Durumlarında Verdiği Tepkiler*

Gerginlik durumları	Frekans
Gerginliğe karşı tepkiler	
Destek alma	9
Sakin kalma	7
İletişim	9
Toplam	25

Programa katılan öğretmenlerin öğrencilerle yaşanan gerginlik durumlarında en çok destek alma tepkisi verdikleri daha sonra sakin kalma ve iletişim olarak Tablo 14’te görülmektedir.

Öğretmenlerin öğrencilerle yaşanan gerginlik durumlarında verdikleri tepkilere ilişkin görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda verilmiştir:

Kendimi sakinleştirip, empati yapıyorum artık. (ÖK2)

Eğitimden sonra daha sakin davranıyorum. Empati kuruyor onları anlamaya çalışıyorum. Konuşarak çözüm bulmaya çalışıyorum. (ÖK5)

Diğer meslektaşlarımdan gözlemci olarak yardım alıyorum, daha sakin kalıyorum programa katıldıktan sonra. (ÖE6)

Programa katılan öğretmenlerin problem çözme becerilerine ilişkin görüşleri Tablo 15’de aşağıda verilmiştir.

Tablo 15: *Programa Katılan Öğretmenlerin Problem Çözme Becerilerine İlişkin Görüşleri*

Problem çözme	Frekans
Öğretmenlerin problemleri çözme yolları	
Sorunları öncelik sırasına koyma	11
Destek alma	8
Karşılıklı Konuşma	5
Toplam	24

Tablo 15'e bakıldığında; programa katılan öğretmenlerin en çok sorunları öncelik sırasına koyma olmak üzere destek alma ve karşılıklı konuşma gibi yollara başvurdukları görülmektedir. Programa katılan öğretmenlerin problem çözme becerilerine ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Sorunları öncelik sırasına koymam gerektiğini, önemli olanın üzerine gitmeyi, destek almam gerektiğini anladım. Yardım istemenin acizlik olduğunu düşünürdüm önceden. (ÖK3)

Önceliklendirme yaparak daha kısa sürede daha kalıcı çözümler üretebileceğimi öğrendim. (ÖK4)

Hep aynı öğrencilerle problem yaşadığımı fark ettim. Onları anlamaya çalışıyorum. Çözüm yolları konusunda karşılıklı konuşuyorum. (ÖK5)

Problemlerin çözülmesinin bazı tekniklerle mümkün olduğunu veliye ve çocuğa yansıtmaya başladım. Problemleri çözebileceğime dair ümit ve şevkim arttı. (ÖE11)

Problemleri önem derecesine göre sıralayıp ona göre acil çözüme kavuşması gerekenleri belirliyorum. Daha sonra öncelik sırasına göre çözmeye çalışıyorum. Konuşarak problemleri önceliklendiriyorum. (ÖE13)

Programa katılan öğretmenlerin şiddetle baş etmede öğrencilere gösterdiği tepkiler Tablo 16'da aşağıda verilmiştir.

Tablo 16: *Programa Katılan Öğretmenlerin Şiddetle Baş Etmede Öğrencilere Gösterdiği Tepkiler*

Tepkiler	Frekans
Şiddetle baş etmede uygulanan yöntemler	
Direnç gösterme	6
Destek sistemi	5
Duyuru yapma-oturma eylemi	4
İşbirliği kurma	3
Sabırlı olma	2
Dinleme	2
Toplam	22

Analiz sonuçları incelendiğinde; programa katılan öğretmenlerin şiddetle baş etmede öğrencilere gösterdiği tepkiler en çok direnç gösterme olmak üzere sırasıyla destek sistemi, duyuru yapma-oturma eylemi, iş birliği kurma, sabırlı olma ve dinleme olarak belirlenmiş ve Tablo 16’da sunulmuştur.

Programa katılan öğretmenlerin şiddetle baş etmede öğrencilere gösterdiği tepkiler ile ilgili görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Kendi çocuğumuza göstermediğimiz sabır, söyleşi anlama çabalarının iki kat arttığını fark ettim. Destek eğitiminden de faydalanırsak daha hızlı yol katettiğimizi fark ettim. (ÖK1)

Oturma eylemi yapmak işe yarıyor. Sessizce onlara bakmak, daha açıklayıcı (kuralları) konuşmak. (ÖK3)

İş birliği yaparak sorun çıkaran öğrenci ve velilerle baş etme konusunda ortak kararlar alarak kesin çizgilerle bunu belirtmenin faydalı olduğunu gördüm. (ÖK4)

Sakin olabilir, sabır ve iletişim-çözüm. (ÖK8)

Daha sabırlı, daha sakin, dirençli ve destekçilerden yararlanma yolunu benimsedim. Sabırla uğraşılınca şiddetle baş edilebiliyor. (ÖE10)

Öğrencilere karşı önceden kızarak direnirdim. Ancak bu eğitimden sonra önce duyuru yapmayı sonra da oturma eylemini deneyerek şiddetle baş etmenin daha kolay olduğunu fark ettim diyebilirim. (ÖE14)

Öğretmenlerin okul içinde ve okul dışında öğretmen varlığına ilişkin görüşleri Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Öğretmenlerin okul içinde ve okul dışında öğretmen varlığına ilişkin görüşleri

Öğretmen varlığına ilişkin görüşler	Frekans
Öğretmen varlığı	
Kural koyma ve uyma	8
Telefonla görüşme	4
İletişim kurma	3
Örnek olma	3
Veli ile işbirliği yapma	3
Toplam	21

Programa katılan öğretmenlerin okul içinde ve dışında öğretmenin varlığına ilişkin ne yaptıkları ile ilgili görüşler Tablo 17’ de verilmiştir. En çok kural koyma ve uyma ön plana çıkarken sırasıyla telefonla görüşme, iletişim kurma, örnek olma ve veli ile iş birliğine de yer verdikleri görülmüştür.

Öğretmenlerin okul içinde ve dışında öğretmenin varlığına ilişkin görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda verilmiştir.

Öncelikle ortak kurallar tespit edip hep birlikte kurallara uymayı kararlaştırıyoruz. Yaptırımları birlikte tespit ediyor, öneri ve görüşlere önem veriyoruz. Birbirimizi dinliyor ve anlıyoruz. (ÖK1)

Her an yanlarında olduğumu hissettirmeye çalışıyorum. Sözlü olarak olumlu ve olumsuz davranışlarını takipte olduğumu dile getiriyorum. Okul dışında işe veli haber verdiğinde telefon görüşmesi yapıyorum. (ÖK7)

Ev etkinlikleri ve ödevleriyle, iletişim araçlarıyla onlara ulaşıp okuldaki olumlu davranışların devam etmesini sağlıyorum. Değerli olduklarını hissettirmek olumsuz davranışları yok ediyor. (ÖK9)

Öğrencilerime okul içinde ve dışında desteklemeye çalışırım. Öğrencilerime okul dışında kurs açarak onlarla daha çok etkinlik yapmayı ve paylaşımı arttırmayı sağlıyorum. Ayrıca telefonla aileler aracılığıyla her akşam sıkıntı yaşayan öğrencilerimle görüşmeye çalışırım. Önceden bunu çok sık yapmazdım. Ama bu eğitimden sonra yaptıkça daha iyi geri dönüşler oldu. (ÖE13)

Programa katılan öğretmenlerin okul destek sistemlerine ilişkin görüşleri Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: Programa Katılan Öğretmenlerin Okul Destek Sistemlerine İlişkin Görüşleri

Destek Sistemi	Frekans
Okulda şiddetle baş etmede destek alınan kişiler	
Psikolojik Danışman	9
Okul idaresi	8
Meslektaşlar	8
Aile	5
Toplam	30

Tablo 18 incelendiğinde; programa katılan öğretmenlerin okul destek sistemlerine ilişkin görüşlerine bakıldığında okulda şiddetle baş etmede en çok destek alınan kişiler olarak psikolojik danışman iken meslektaşlar, okul idaresi ve aileye de destek sistemi olarak başvurulduğu ortaya çıkmıştır.

Programa katılan öğretmenlerin okul destek sistemlerine ilişkin görüşleri ile ilgili görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

Kendi başıma çözmek için çabalamanın boşa kürek çekmek olduğunu ve okulda birçok yerden destek alabileceğimi hatırladım. Arkadaş (zümre), okul idaresi ve rehberlikten. (ÖK3)

Öncesinde destek almadığımı fark ettim. Okulda sadece rehberlik servisinden destek alıyordum. Artık aile, idare ve diğer öğretmenlerden de destek alıyorum. (ÖK7)

Okulda destek sisteminin olduğunu fark ettim. Meslektaş, okul idaresi, veli, okul –aile birliği ve rehberlik servisinden daha çok destek almaya başladım programa katıldıktan sonra. (ÖK9)

Öğretmen arkadaşlardan destek alıyorum. Görüş alışverişi vb. yardımlar alıyorum. (ÖE11)

Okulda daha çok rehberlik servisi ve okul idaresinden yardım alırdım. Bu eğitimden sonra diğer öğretmen arkadaşlardan ve velilerden de desteğinin önemini fark ettim. (ÖE14)

Öğretmenlerin şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının güçlü yönlerine ilişkin görüşleri Tablo 19’da aşağıda verilmiştir.

Tablo 19: *Öğretmenlerin şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının güçlü yönlerine ilişkin görüşleri*

Programın Güçlü Yönleri	Frekans
Güçlü yönleri	
Destek sistemi	4
Gerginliği azaltma	2
Oturma eylemi	2
Öğretmen varlığı	2
Çözüm odaklı	1
Uzlaştırıcı	1
Direnç gösterebilme	1
Problemleri önceliklendirme	1
Toplam	14

Okulda şiddetle baş etme programının güçlü yönlerine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde en çok destek sistemi üzerinde durdukları, gerginliği azaltma, oturma eylemi, öğretmen varlığı, çözüm odaklı ve uzlaştırıcı olma ve problemleri önceliklendirmeye değindikleri görülmüştür.

Programa katılan öğretmenlerin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

İlk olarak gerginliği yönetmenin önemini fark ettim. Her şeyi tek başıma yapmamam gerektiğini, desteğe ihtiyacım olduğunu fark ettim. Direnç gösterdikçe etkinin arttığını öğrendim. (ÖK7)

Sabırlı, azimli, şiddetsiz, destekleyicilerin olması, öğretmenlerin okulda ve okul dışında öğrenciler tarafından varlığının hissettirilmesi güçlü yönleridir. (ÖE10)

Sakinlik, yumuşak davranmak (sevecenlik, değer vermek vb.) gibi yönleri ortaya koyduğu için etkili bir yöntem olduğunu düşünüyorum. Oturma eylemi, duyuru yapma vb. yollar güçlü yönleridir. (ÖE11)

Destekleyicilerin olması, duyuru yapmak, oturma eyleminin güçlü yönleri olarak görüyorum. (ÖE14)

Okulda şiddetle baş etme programı uygulamanın zorluklarına yönelik bulgular Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20: Okulda Şiddetle Baş Etme Programı Uygulamanın Zorluklarına Yönelik Bulgular

Programın Zayıf yönleri	Frekans
Zorluklar	
Sınıfların kalabalık olması	3
Programa yönelik ölçeğin olmaması	2
Destek sisteminin yetersizliği	2
Göç alan bölgede olma	1
Toplam	8

Tablo 20 incelendiğinde; okulda şiddetle baş etme programının uygulanmasına yönelik zorluklar sınıfların kalabalık olması, programa yönelik ölçeğin olmaması, destek sisteminin yetersizliği ve göç alan bölge olarak görülmektedir.

Programa katılan öğretmenlerin programın uygulanmasındaki zorluklara ilişkin örnek olabilecek alıntılara aşağıda verilmiştir:

Farklı ekonomik koşullar, eğitim düzeyinin düşük olduğu veliler, kalabalık aile ve kalabalık sınıflar ile göç alan bölgelerdeki dil ve kültür farklılığından dolayı NVR modelinde sıkıntılar yaşanabilir. (ÖK1)

Programı okulda uygularken oturma eylemi gibi program etkinliklerini yapmak için uygun odaların olmaması ve farklı kültürlere sahip ailelerin çocukları üzerinde bu model zayıf kalabilir. (ÖK8)

Çok kalabalık derslik ve okul ortamında şiddet eğitimin fazla olduğu ortamlarda, destekleyicilerin yetersiz, az ya da hiç olmadığı durumlarda NVR modeli zayıf kalabilir. (ÖE10)

Programa ait ölçek geliştirilip programın uygulama süreci daha geniş bir şekilde sonuçları ele alınabilir. (ÖE13)

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada okulda şiddetle baş etme konusunda öğretmenlik becerilerinin gelişimine yönelik şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda programa katılan öğretmenlerle deneysel bir çalışma yürütülerek nicel ve nitel veriler toplanmış ve bu veriler bu bölümde tartışılarak yorumlanmıştır.

5.1. Nicel Verilere İlişkin Tartışma ve Yorum

Bu bölümde nicel verilere ilişkin tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

5.2. Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programına Katılan Deney Grubu Öğretmenlerinin Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeğiyle İlgili Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında programa katılan deney grubu öğretmenlerinin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeği son test puanları kontrol grubu öğretmenlerinin puanlarından anlamlı düzeyde bir farklılık göstereceği ile ilgili denenceye ilişkin deney grubu öğretmenlerinin son test ve ön test puanlarının kontrol grubu öğretmenlerine göre pozitif yönde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 3 ay sonra uygulanan izleme testi ile de programın etkililiğinin devam ettiği görülmektedir. Buna göre deney grubuna uygulanan şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının programa katılan öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarıyla baş etmeyle ilgili öğretmenlik becerilerine olumlu yönde katkı sağladığı söylenebilir.

Literatür incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşılmış araştırmalar mevcuttur. Örneğin; Elban (2009) çalışmasında; sınıf öğretmenlerinin öğrenciyle birebir ilgilenerken, dersi dikkat çekici şekilde işleyerek öğrenciyle olumlu iletişim kurarak istenmeyen davranışları azaltmaya çalıştıkları sonucuna varmıştır. Sun ve Shek (2012) yaptıkları çalışmada; sınıf içi öğrencilerin istenmeyen davranışlarının neler olduğunu ve bu davranışlara yönelik öğretmenlerin bakış açılarını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin, öğrencilerin istenmeyen davranışlar göstermesi nedeniyle öğrenme ve öğretme etkinliklerinin olumsuz etkilendiğini ve öğretmenlerin öğrencilere müdahale etmeleri gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Okulda şiddet ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde bu araştırmanın sonuçları Türkiye’de ve Dünya’da yapılan çalışmaların sonuçlarıyla (Keskin,2002; Türnüklü ve Yıldız,2002; Mursal,2005; Newman-Carlson ve Hone,2004; D’Andrea,2004; Öner ve Takış,2006; Yavuzer, 2011) uygulanan programın etkililiği açısından benzerlik olduğu görülmektedir. Şimşek (2004), tarafından öğretmenlere uygulanan eğitim programının öğretmenlerin öğrencilere yönelik tutumlarında olumlu yönde değişiklik yarattığı görülmektedir. Bu çalışmada uygulanan şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarıyla ilgili tutumlar üzerinde etkili olduğu ve Şimşek’in bulgularıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre uygulanan beceri programının öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarıyla baş etmelerini kolaylaştırdığı düşünülmektedir.

5.2.1. Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programına Katılan Deney Grubu Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Ölçeği ile ilgili Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan cezalandırma davranışı son test puanları ile ön test puanlarına göre anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu ($p<0.05$), öğretmenlerin sınıf yönetimi ölçeği cezalandırma alt boyutu son test puanlarıyla ön test puanları arasında anlamlı düzeyde bir düşüş olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre deney grubuna uygulanan beceri programının öğretmenlerin sınıf yönetiminde öğrencilere karşı cezalandırıcı davranışları daha az uygulamalarında ve sınıf yönetiminde öğretmenlik becerilerinin gelişimine olumlu yönde katkı sağladığı sonucuna varılabilir. Literatür incelendiğinde; sınıf yönetiminde cezalandırmanın ele alındığı öğretmenlere yönelik deneysel bir çalışmaya literatürde rastlanılmamıştır. Öğretmenlere yönelik sınıf yönetimiyle ilgili genellikle literatürde nitel veya nicel çalışmaların olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde; öğretmenlerin sınıf yönetimini sağlarken istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik cezalandırma davranışlarına başvurdukları, öğrenciye ceza vererek sınıf içerisinde disiplini sağlamaya çalıştıkları görülmektedir(Kayhan ve Kozikoğlu,2017;Şahin ve Altunay,2011; Başar,2011;Roache ve Lewis,2011).Bu araştırmanın nitel kısmında programa katılan öğretmenlerin öğrencilerle yaşanan gerginlik durumlarında öğrencileri cezalandırmak yerine yaşanan durumla ilgili diğer paydaşlardan destek almaya çalıştıkları, daha sakin kalabildikleri, karşılıklı konuşarak

çözüm odaklı yaklaşabildikleri ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bu bulgusu nicel bulguyla benzerlik göstermektedir.

Deney grubu öğretmenlerine uygulanan sınıf yönetimi ölçeği cezalandırma alt boyutuyla ilgili 3 ay sonra uygulanan izleme testi puanı ile de uygulanan program sayesinde cezalandırma alt boyutunda düşüşün devam ettiği görülmektedir. Deney grubuna uygulanan şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının öğretmenlerin öğrencilere karşı cezalandırma davranışlarında düşüş olmasını sağladığı bunun da sınıf içinde kurallara uyulmasını ve öğretmen-öğrenci etkileşimini ve iş birliğini arttırdığı düşünülmektedir.

Deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan ilgiyi sürdürme ve sorun çözme son test puanları ile ön test puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu denencesi ileri sürülmüştür. Deney grubu öğretmenlerinin sınıf yönetimi ölçeği ilgiyi sürdürme ve sorun çözme alt boyutu son test puanlarıyla ön test puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına bakılarak deney grubuna uygulanan şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının öğretmenlerin sınıf içerisinde karşılaştıkları sorunları çözme ve öğrenciyle daha sağlıklı bir ilişki sürdürme konusunda öğretmenlik becerilerine katkı sağladığı söylenebilir. Alan yazın incelendiğinde; sınıf yönetiminde ilgiyi sürdürme ve sorun çözme boyutunun ele alındığı deneysel bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Öğretmenlere yönelik sınıf yönetimiyle ilgili genellikle literatürde nitel veya nicel çalışmaların olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde; öğretmenlerin sınıf yönetiminde öğrencilerle yaşadıkları problemler karşısında ilgiyi sürdürme ve sorun çözme alt boyutu puanlarının yüksek olduğu görülmektedir(Yılmaz,2021;Korkusuz,2021;Kayhan ve Kozikoğlu,2017;Şahin ve Altunay,2011).Bu araştırmanın nitel bölümünde programa katılan öğretmenlerin sınıf yönetimi sürecinde öğrencilerle yaşadığı problemler karşısında sorunları önceliklendirdikleri, sorunlarının çözümü için diğer paydaşlardan destek aldıkları ve öğrencilerle karşılıklı konuşma yoluna gittikleri görülmüştür. Araştırmanın nicel ve nitel bulgularının birbirini desteklediği görülmektedir.

Deney grubu öğretmenlerine uygulanan sınıf yönetimi ölçeği ilgiyi sürdürme ve sorun çözme alt boyutuna yönelik 3 ay sonra yapılan izleme testi puanı ile son test puanı arasında pozitif yönde kalıcılığın sağlandığı tespit edilmiştir. Deney grubu

öğretmenlerine uygulanan beceri programının öğretmenlerin ilgiyi sürdürme ve sorun çözme becerisine olumlu yönde katkı sağlayarak öğretmenlerin sınıf yönetimini kolaylaştırdığı ve öğrencilerle karşılaştığı sorunlara farklı bakış açılarıyla bakabilme becerisi kazandırdığı düşünülmektedir.

Deney grubu öğretmenlerinin kontrol grubu öğretmenlerine göre sınıf yönetimi ölçeğinin alt boyutu olan uyarma son test puanları ile ön test puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu denencesi ileri sürülmüştür. Kontrol grubu öğretmenlerine göre deney grubu öğretmenlerinin sınıf yönetimi ölçeği uyarma alt boyutu son test puanlarıyla ön test puanları arasında anlamlı yönde düşüş olduğu görülmektedir. Buna göre deney grubuna uygulanan şiddetsiz karşı koyma programına katılan öğretmenlerin uyarma davranışını programa katıldıktan sonra daha az yapmaya başladığı ve sınıf içerisinde öğrencileri disipline etmenin kolaylaştığı söylenebilir. Alan yazında uyarmanın ele alındığı deneysel bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Uyarma davranışında düşüş görülmesinde uygulanan beceri programının etkili olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte deney grubu öğretmenlerine 3 ay sonra uygulanan izleme testi puanı ile son test puanı arasındaki fark incelendiğinde anlamlı yönde düşüşün devam ettiği görülmektedir. Deney grubuna uygulanan beceri programının öğretmenlerin sınıf içinde öğrencilerin istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı uyarma davranışını daha da azaltarak sınıf içinde öğrencilerle sağlıklı iletişim kurmayı sağlayıp öğretmen-öğrenci etkileşimini daha kaliteli hale getirdiği düşünülmektedir.

Okulda şiddetle baş etme konusunda öğretmenlere yönelik öfke kontrolü, çatışma çözme, problemlerle baş etme gibi konularda çalışmalar yürütülürken öğretmenlerle yapılan deneysel çalışmaların Türkiye’de sınırlı olduğu görülmektedir. Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programının öğretmenlere Türkiye’de ilk defa deneysel olarak uygulanması ve uygulanan program sonunda öğretmenlerin okulda şiddetle baş etme ve sınıf içinde öğrencilerin istenmeyen davranışlarına karşı baş etme yollarını keşfetmelerine yardımcı olduğundan bu araştırmanın literatüre önemli bir katkı sağladığı düşünülmektedir. Yapılan çalışmada okulda şiddetle baş etme konusunda Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programının öğretmenlik becerilerini geliştirdiği ve öğretmenlerin şiddeti azaltma konusunda yeni bir bakış açısı kazandığı görülmektedir. Okulda şiddetle baş etmede Şiddetsiz Karşı Koyma programının öneminin daha iyi anlaşılabilmesi için farklı araştırmalar yapılarak deneysel çalışmaların artırılmasıyla

öğretmenlik becerilerinin gelişimine ve bununla ilgili çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.2.2. Nitel Bulgulara İlişkin Verilerin Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırmada deney grubu öğretmenlerine 10 oturumluk Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programı uygulandıktan sonra programa katılan 14 öğretmenle araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak programa ilişkin görüşler toplanarak nitel veriler elde edilmiştir.

Programa katılan öğretmenlerin programla ilgili kazandığı beceri ve kazanımlara ilişkin görüşleri incelendiğinde; programdan en çok şiddete karşı direnç gösterme, iletişim, farkındalık, problemleri önceliklendirebilme ve öfke kontrolü gibi beceri ve kazanımlar elde ettikleri görülmüştür. Öğretmenlerin okulda şiddetle baş etme konusunda programda şiddete karşı direnç gösterme ve iletişim konusunda şiddet kavramına yeni bir bakış açısı kazandırdıkları ve bu yeni bakış açısıyla birlikte farkındalıklarının arttığını, okul içerisinde öğrencilere karşı öfke kontrolünü daha kolay yapabildiklerini ve sepetler tekniği sayesinde problemlerini önceliklendirerek öğrencilerle daha etkili ve öğretmen – öğrenci – veli işbirliğini arttırarak daha kaliteli bir eğitim öğretim ortamı sağlandığını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte deney grubu öğretmenlerinin öğrencilere karşı gerginlik durumlarında en çok destek alma, sakin kalma, konuşarak çözüm bulma ve empati kurma gibi tepkilerde buldukları ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin programa katıldıktan sonra öğrencilerle yaşanan gergin durumlarda destek almanın ve sakin kalabilmenin önemli bir yere sahip olduğunu ve destek alma sayesinde öğretmen öğrenci arasındaki gerginliğin azaldığını bu durumun da okul içerisinde şiddet içeren davranışlarda azalmada rol oynadığını belirtmişlerdir.

Programa katılan öğretmenlerin şiddetle baş etmede öğrencilere gösterdiği tepkiler ile ilgili görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin en çok direnç gösterme, destek sistemi, duyuru yapma- oturma eylemi, iş birliği kurma, sabırlı olma ve dinleme olarak ifade ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerin okulda şiddetle baş etme konusunda öğrencilere karşı direnç göstererek ve okuldaki destek sistemini harekete geçirerek ve öğrencilerin farkındalığını arttırmaya yönelik duyuru yapma –oturma eylemi ile şiddet davranışına karşı gelerek şiddetsiz karşı koyma modelini uygulayıp öğrencilerde istenmeyen davranışlarda azalma sağladıklarını sınıf yönetiminin kolaylaştığını ve şiddet davranışlarıyla baş edebildiklerini ifade etmişlerdir.

Deney grubu öğretmenlerinin okul içinde ve dışında öğretmenin varlığını öğrencilerin nasıl fark ettiklerine ilişkin görüşler dikkate alındığında öğretmenlerin öğrencilerine karşı örnek olarak ve onlarla okul dışında telefonla görüşme, veli ile iş birliği yapma gibi davranışlarla öğrenci üzerinde öğretmen varlığını hissettirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin programa katıldıktan sonra öğretmen varlığının öğrencinin gelişimi üzerinde önemli olduğunu söylemişlerdir. Okulda şiddetle baş etmede destek alınan kişiler konusunda öğretmenler en çok psikolojik danışman, meslektaşlar, okul idaresi ve aile olarak tanımlamışlardır. Programa katılan öğretmenlerin program sayesinde okulda destek sisteminin önemini kavradıklarını, destek sisteminin iyi çalıştığı takdirde problemlerin daha kolay çözümlenebileceğini ve okuldaki tüm paydaşların iş birliğinin önemli bir role sahip olduğunu söylemişlerdir.

Son olarak deney grubu öğretmenlerine göre Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programının güçlü ve zayıf yönleri ile ilgili görüşleri incelendiğinde; programın güçlü yönleri olarak destek sistemi, gerginliği azaltma, oturma eylemi, öğretmen varlığı, problemleri önceliklendirme, direnç gösterebilme, uzlaştırıcı ve çözüm odaklı olma olarak belirtmişlerdir. Öğretmenler program sayesinde destek sistemi ve programın diğer bileşenleri ile okulda şiddetle baş etmenin kolaylaştığı ve öğrencilerin istenmeyen davranışlar yerine istendik yönde davranışlar geliştirdiklerini, programın eğitim öğretim süreci için faydalı bir program olduğunu ve eğitim sistemi için gerekli olduğunu söylemişlerdir. Öğretmenlere göre Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programının zayıf yönlerine bakıldığında ise sınıfların kalabalık olmasından kaynaklı program uygulamanın zorluğu, destek sisteminin yetersiz oluşu, programa yönelik özgün bir Türkçe ölçeğin olmaması, göç alan bölgelerde farklı dil ve kültüre sahip okullarda programın anlaşılabilirliğinin ve etkililiğinin az olması olarak dile getirmişlerdir. Programa katılan öğretmenlerin paylaştığı programla ilgili zayıf noktalar dikkate alınarak programa eklemeler yapılarak programın içeriği güncellenebilir ve bu eksik kalan noktaların giderilmesiyle program genişletilebilir.

Türkiye’de ve Dünya’da okulda şiddetle baş etme konusunda öğretmenlik becerilerine yönelik deneysel olarak yapılan çok az sayıda çalışmaların olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde; McCaleb, Andersen ve Hueston (2008), okulda şiddet ve öğretmen adayları üzerine yapmış oldukları araştırmada öğretmenlerin okulda şiddete yönelik algılarını belirlemek ve uygulanan okulda şiddeti önleme programının etkililiği incelenmiştir. Bu çalışmada deney grubu öğretmenlerine ön test

ve son test uygulanmıştır. Okulda uygulanan şiddeti önleme programının sonuçları değerlendirilmiştir. Deney grubu öğretmenlerine üç bölümden oluşan okulda şiddet önleme programı eğitimi verilip bu eğitim sonunda öğretmenlerin okulda yaşanan şiddete yönelik algılarının olumlu yönde değiştiği sonucuna varılmıştır.

Steyn (2009), Güney Afrika toplumundaki ortaöğretim okullarındaki eğitimcilerin saldırganlıkla başa çıkmalarını kolaylaştırmaya yönelik bir psiko-eğitim programı başlıklı çalışmada ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin şiddetle baş etme konusundaki deneyimlerini incelemiştir. Bu kapsamda öğretmenlere yönelik geliştirdiği psiko-eğitim programının öğretmenlerin şiddetle baş etme konusundaki becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Deney grubundaki öğretmenlere ön –test son test uygulanmıştır. Uygulanan psiko-eğitim programlarının sonuçları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin programa katıldıktan sonra şiddetle baş etme konusunda olumlu yönde katkı sağladığı görülmektedir.

Yavuzer'in (2010), yaptığı çalışmada lisede öğrenim gören öğrenciler ve öğretmenlerine yönelik psiko-eğitim programının saldırganlığı azaltmadaki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma iki deney ve kontrol grubundan oluşan ön-test, son-test ve izleme testiyle uygulanan programın etkililiği değerlendirilmiştir. Deneysel olarak yürütülen bu araştırma sonucunda uygulanan psiko-eğitim programının saldırganlık davranışını azaltmaya yönelik katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Devries ve arkadaşlarının (2015), yaptıkları çalışmada Uganda'da ilkokul öğrencileriyle çalışan okul personellerine yönelik deneysel olarak yürütülen okul şiddetini önlemeye yönelik müdahale programı uygulanmıştır. Okul temelli şiddet önlemeye yönelik uygulanan program sonucunda öğretmenlerin öğrencilere uyguladığı fiziksel şiddet oranında %42 'i azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bowers, Francis ve Baker-Henningham (2022), okul öncesi öğretmenlerin eğitimi ve şiddet önleme programının etkisinin incelenmesi başlıklı çalışmada Jamaika 'da 76 okul öncesi okulunda görev yapan 199 öğretmene ön test- son –test uygulanmıştır. Uygulanan okulda şiddet önleme programının sonuçları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda programa katılan öğretmenlerin okulda çocuklara karşı %83 daha az şiddet uyguladığı öğretmenlerin okul içerisinde şiddete %70 oranında daha az başvurduğu tespit edilmiştir.

Yapılan bu araştırmanın nitel verileri dikkate alındığında ise şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının öğretmenlerin okulda şiddetle baş etme konusundaki farkındalıklarını arttırarak, şiddete direnç gösterip öfke kontrolünü daha fazla sağlayabildiklerini ve okul şiddetiyle baş edebilme konusunda farklı bir bakış açısı kazandıkları söylenebilir.

İlgili alan yazında da görüldüğü gibi okulda şiddetle baş etmeye yönelik deneysel olarak yürütülen ve hem nicel hem nitel olarak verilerin toplandığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Şiddetsiz karşı koyma programıyla ilgili Türkiye’de Kılıçarslan (2016), çalışmasında ailelerin şiddetle baş etme becerilerinin arttığı, aile içi ilişkilerinin geliştiği görülmüştür. Bu çalışmada ise öğretmenlerin şiddetle baş etmede öğretmenlik becerilerinin pozitif yönde geliştiği görülmüştür. Yapılan bu çalışmanın öğretmenlerde okulda karşılaştıkları öğrencilerin istenmeyen davranışlarına karşı koyabilmeyi, öğrencilerde istendik yönde davranış geliştirmeyi, öğretmenlerin sınıf yönetimini kolaylaştırıp okulda yürütülen öğretimin daha etkin yapılmasını sağladığı, öğretmenlerin okulda yaşanan şiddete karşı şiddetsiz karşı koymalarına katkı sağladığından uygulanan şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının öğretmenlik becerilerinin gelişimini pozitif yönde desteklediği söylenebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya ait sonuç ve öneriler bu bölümde yer almaktadır.

6.1.Sonuçlar

Araştırma ilkokulda görev yapan 14 deney ve 14 kontrol grubundan oluşan sınıf öğretmenleriyle yürütülmüştür. Deney grubunda yer alan öğretmenlere haftada bir kez olmak üzere 120 dakika süren 10 oturumdan oluşan Şiddetsiz Karşı Koyma öğretmen programı uygulanmıştır. Kontrol grubunda yer alan öğretmenlere herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Deney ve kontrol grubu öğretmenlerine ön-test, son –test ve izleme testi olarak “Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği” uygulanmıştır. Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeğinin son–test puanları incelendiğinde; deney grubuna uygulanan Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen programının öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen davranışları yönetme ve okulda şiddete karşı koyma konusunda olumlu yönde katkı sağladığı ve öğretmenlik becerilerinin gelişiminde etkili olduğu görülmektedir. Programın öğretmenlik becerilerinde pozitif yönde kalıcı sonuçlar bıraktığı öğretmenlere üç ay sonra uygulanan izleme testi sonuçlarında da görülmektedir. Öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik farklı bir bakış açısı kazanarak sınıfta öğrencilerin aktif öğrenmelerini sağladığı, öğrencilerin eskisine oranla daha çok sınıfta kurallara uymaya başladığı, öğretmenlerin öğrencilerde bireysel farklılıkları daha çok dikkate aldıklarını, öğrencilerin istenmeyen davranışlarında azalma olduğu, sınıfta öğretim sürecinin daha etkili bir şekilde yürütüldüğü ve öğrencilerin olumlu yönde davranış geliştirdikleri ortaya çıkmıştır.

Deney ve kontrol gruplarına uygulanan “Sınıf Yönetimi Ölçeği” ‘nin alt boyutları olan cezalandırma, uyarma, ilgiyi sürdürme ve sorun çözme alt boyutlarının ön-test ve son –test puanları incelendiğinde; uygulanan programın öğretmenlerin sınıf yönetimini kolaylaştırarak öğretmen-öğrenci ilişkisinin gelişimine katkı sağladığı ve öğretmenlerin daha verimli eğitim-öğretim süreci yürüttükleri sonucuna varılmıştır. Programın öğretmenlik becerilerinde pozitif yönde kalıcı sonuçlar bıraktığı öğretmenlere üç ay sonra uygulanan izleme testi sonuçlarında da görülmektedir. Öğretmenlerin sınıf yönetimi konusundaki becerilerinin arttığı ve öğretmen-öğrenci ve

veli arasındaki etkileşimin daha kaliteli hale geldiğini öğretmenlerin ifade ettikleri görülmüştür.

Öğretmenlerin program sayesinde şiddete karşı direnç gösterme becerisi, okulda destek sistemi ve destek sisteminin önemi, öğrencilere karşı duyuru yapabilme ve problemleri önceliklendirme gibi beceriler konusunda yeni kazanımları olduğu görülmüştür. Kazanılan bu bilgi ve beceriler öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarıyla baş etmesini kolaylaştırıp öğrencilerde istedik yönde davranış geliştirmeyi arttırmıştır. Eğitim alan öğretmenlerin sınıflarında öğrencilerin kurallara uyduğu, sınıf içinde öğretmen tarafından uyarma ve cezalandırma davranışında azalma olduğu ve öğrencinin ilgisini çekerek sorunları daha kolay çözüme kavuşturma yollarını keşfetmelerini sağladığı belirlenmiştir. Öğretmenlere uygulanan program sayesinde öğretmenler kendilerinde ve ailelerinde şiddetle baş etme konusunda farkındalıklarının arttığını ifade edip programın çok faydalı ve verimli olduğunu belirtmişlerdir.

Bu araştırmanın bulguları göz önünde bulundurularak yapılacak yeni araştırmalara ve uygulamalara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

6.2.Öneriler

- Araştırma sonuçlarından hareketle, şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına ders olarak verilerek öğretmen adaylarının şiddet ile baş etme konusunda yeterli düzeyde bilgi ve beceri kazanmaları sağlanabilir.
- MEB tarafından hizmet içi eğitim kursları düzenlenerek görev yapan tüm öğretmenlere şiddetsiz karşı koyma öğretmen programı verilerek öğretmenlerin okulda karşılaştıkları şiddet ve istenmeyen davranışlara yönelik baş etmede öğretmenlik becerilerinin geliştirilmesiyle okullarda yaşanan şiddet davranışlarının azaltılması sağlanabilir.
- Şiddetsiz karşı koyma öğretmen programını Türkiye’de farklı alt kültürlere uygulayarak sonuçlar çerçevesinde Türk kültürüne uygun özgün yeni beceri programları geliştirilebilir.
- Programın etkililiğini ölçmek için Türk kültürüne uyarlanmış bir ölçek bulunmadığından şiddetsiz karşı koyma programının etkisini ölçecek ölçekler geliştirilebilir.

- Şiddetsiz karşı koyma öğretmen programının aynı anda öğretmen -veli ve öğrencilere yönelik uygulandığı deneysel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Başka araştırmacılar bu programı öğretmen -veli ve öğrenci gruplarına uygulayarak literatüre katkı sağlayabilirler.

-Şiddet gibi çok boyutlu problemlerle baş etmede öğretmen, yönetici, öğrenci -veli iş birliğini arttıracak farklı deneysel çalışmalar yapılarak sonuçlar karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, B., ve Dilci, T. (2007). *Eğitim Programları Bağlamında Okulda Şiddet Olgusuna Yönelik Öğretmen Görüşleri*. Eurasian Journal of Educational Research, 29, 1-11.
- Aktaş, M.A. (2006). *Aile İçi Şiddet; Çocuğun ve Kadının Korunması*. Ankara:Elma Yayınevi.
- Alkan, H. B. (2007). *İlköğretim öğretmenlerinin istenmeyen davranışlarla baş etme yöntemleri ve okulda şiddet*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Alpanık, F. (2011). *Resmi İlköğretim Okullarında Okul İçi Şiddet Algısı ile Motivasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Arpacı, T. (2011). *Kütahya İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Şiddet Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Arslan, Y. (2015). “Okullarda Yaşanan Şiddet Olaylarının Düzey ve dinamiklerini Anlamak: Batman Merkez Örneği/Türkiye”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(5): 1-17.
- Atmaca, T., Öntaş, T. (2014). Velilerin öğretmenlere uyguladığı şiddete yönelik nitel bir araştırma. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 47-62.
- Attwood, J., Butler, C., Rogers, L., Batterham, M., Cousins, L., and Wilson, R. (2020). *Non Violent Resistance parent education and substance abuse in adolescents*. *Journal of Family Therapy*, 42:222-251 <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12257>.
- Avcı, A. (2010). Aile yapı ve atmosferinin okul şiddetine etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 7-52.
- Avcı, R. (2011). *Ebeveynler Arasındaki Çatışma, Akran ve Medya Etkileri ile Ergenlerdeki Şiddet Davranışı Arasındaki İlişkileri Şiddete Yönelik Tutumların Aracı Rolü*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Avrupa Konseyi (2002). *Okullarda şiddetin önlenmesi ve şiddetle mücadele için yerel ortaklıklar*. Konferans Sonunda Kabul Edilen Sonuç Bildirgesi, 2-4 Aralık, Fransa.
- Ayan, S. (2006). Şiddet ve fanatizm. *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 191-209.
- Bandura, A. (1978). "Social Learning Theory of Aggression". *Journal of Communications*, 28 (3), 12- 29, Summer, s. 12.
- Başar, M. (2011). *Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının yönetiminde örtük program (Uşak ili örneği)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Becvar, D. S., and Becvar, R. J. (2009). *Family therapy: A systemic integration*. Boston: Allyn ve Bacon/Pearson.
- Behre, W. J., Astor, R. A., Meyer, H. A. (2001). *Elementary -and Middle School Teachers' Reasoning about Intervening in School Violence*. An Examination of Violence-Prone School Subcontexts, *Journal of Moral Education*, 30(2), 131-153.
- Bilgin, A. (2008). *Okullarda şiddeti önlemede bir yöntem çatışma çözme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Booth, B., Van Hasselt, V.B., Vecchi, G.M. (2011). *Addressing school violence*. FBI (Federal Bureau of Investigation).
- Bowers, M., Francis, T., Baker-Henningham, H. (2022). *The Irie Classroom Toolbox: A mixed-method assessment for scale-up and future implementation of an early childhood, teacher education, violence prevention program*. *Front. Public Health* 10:1040952. doi: 10.3389/fpubh.2022.1040952.
- Bulut, S. (2008). Öğretmenlerden Öğrenciye Yönelik Olan Fiziksel Şiddet: Nicel Bir Araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 105-118.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Deneyisel desenler öntest-sontest kontrol grubu desen ve veri analizi (2. baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Deneysel desenler: Öntest sontest kontrol gruplu desen ve veri analizi (4. baskı.)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Brunson, R. K., Miller, J. (2009). *Schools, Neighborhoods, and Adolescent Conflicts: A Situational Examination of Reciprocal Dynamics*. *Justice Quarterly*, 26(2), 183-210.
- Center for the Prevention of School Violence. (2002). *Center for the Prevention of School Violence North Carolina Department of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*.
http://www.ncdjdp.org/cpsv/pdf_files/newsbrief5_02.pdf.
- Chen, J.-K., Astor, R. A. (2008). *Students' reports of violence against teachers in Taiwanese schools*. *Journal of School violence*, (8), 2-17.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods, approaches*(2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çınar, İ. (2007). *Okullarda şiddet: dağın iki yamacını da görebilmek. Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu. (1-18)*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Çoklar, I. (2007). *Kadına Yönelik Cinsel Şiddetin Meşrulaştırılması ve Tecavüze İlişkin Tutumları*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranışı*. Remzi Kitabevi, İstanbul, s.436.
- Dallos, R., Draper, R. (2010). *An introduction to family therapy systemic theory and practice (3rd Ed.)*. London: Mc Graw Hill Open University Press.
- D'Andrea, Michael. (2004). *Comprehensive School-Based Violence Prevention Training: A Developmental-Ecological Training Model*. *Journal of Counseling & Development*, 82: 277-286.
- Debarbieux, E. (2003). *School Violence and Globalisation*. *Journal of Educational Administration*, 41(6), 582-602.
- Devries, K. M., Knight, L., Child, J. C., Mirembe, A., Nakuti, J., Jones, R., Sturgess, J., Allen, E., Kyegombe, N., Parkes, J., Walakira, E., Elbourne, D., Watts, C., & Naker, D. (2015). *The Good School Toolkit for reducing physical violence from school staff to primary school students: a cluster-randomised controlled*

trial in Uganda. The Lancet. Global health, 3(7), e378–e386.
[https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(15\)00060-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(15)00060-1).

Doğan, S. (2014). *İlköğretim Öğrencilerinin Aile Bağları ve Ailede Şiddet Görme Durumunun Benlik Saygısı Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Dönmezer, T., Gümüş, A., Tümkaya, S. (2006). “Kötü Muamele ve Etkileri”, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu, 28-31 Mart, İstanbul.

Eke, C. Y., Ögel, K. (2006). *İstanbul'daki okullarda suç ve şiddetin yaygınlığı. I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri*. İstanbul: Duman Ofset, s.22.

Elban, L. (2009). *İlköğretimdeki Öğretmenlerin İstenmeyen Öğrenci Davranışlarıyla Karşılaşma ve Çözüm Bulma Durumlarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Elgort, A.C. (1992). "Reducing teachers' levels of stress: A comparison of two counseling treatment models". Dissertations, Theses, and Masters Projects. Paper 1539618684. <https://dx.doi.org/doi:10.25774/w4-27n4-6h37>.

Elizabeth, D., Elisabeth, H. (2010). *Non-violent resistance programme: Guidelines for parents, care staff and volunteers working with adolescents with violent behaviours*. Publisher: Pavilion Publishing (Brighton) Ltd.

Englander, K.E. (2003). *Understanding violence*(2. Baskı). Manhaw: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Finley, L. L. (2003). *Teachers' Perceptions of School Violence Issues: A Case Study*. Journal of School Violence, 2 (2), 51-66.

Fromm, E. (1990). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı* (Çeviren Y. Salman-N. İçten), İstanbul, s.20.

Fromm, E. (1993). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri*. (Çev. Ş. Alpagut). İstanbul: Payel Yayınları.

- Furlong, M., Morrison, G. (2000). Okulda okul şiddeti tanımları ve gerçekleri. *Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar Dergisi*, 8 (2), 71-81.
- Furman, R., Langer, CL., Taylor, DB. (2010). Gerontolojide anlatıların şiirsel biçimler ve yapılar aracılığıyla çözümlenmesi: Nitel araştırmalarda yeni araçların uygulanması. *Şiir Terapisi Dergisi*, 23 (2), 61-71.
- Gershoff, E. T. (2017). *School corporal punishment in global perspective: Prevalence, outcomes, and efforts at intervention*. *Psychology, Health and Medicine*, 22, 224–239.
- Goddard, N., Van Gink, K., Van der Stegen, B., Van Driel, J., & Cohen, A. P. (2009). *Hit the iron when it is cold”: Non-violent resistance in an acute psychiatric ward for adolescents*. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 64, 531-539.
- Golan, O., Shilo, H., Ömer, H. (2018). Yüksek İşlevli Otizm Spektrum Bozukluğu olan genç yetişkinlerin ebeveynleri için şiddet içermeyen direniş ebeveyn eğitimi. *Aile Terapisi Dergisi*, 40 (1), 4-24.
- Gök, M. (2009). *Aile içi şiddet ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gökçe, O. (2001). *İçerik Çözümlemesi, Teori-Metot-Uygulama*. Konya: Sel-Ün Yayınları.
- Gözütok, D., Karacaoğlu, Ö. C., Er, O. (2007). *Çocuklar evde de okulda da dövülüyor. Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu*. (Ed: A. Solak). Ankara: Hegem Yayınları, ss. 133-149.
- Güneş, Z., (2013). *Okullarda, Şiddet ve Zorbalık: Risk Faktörleri, Koruma, Önleme ve Müdahale Hizmetleri (Konya Örneği), Tüm Yönleriyle Şiddet*. Dicle Üniversitesi Basım Müdürlüğü, Sayfa 61-73.
- Grossman, D.C. (1997). ‘*Effectiveness of a Violence Prevention Curriculum Among Children in Elementary School*’, *JAMA*, New York, S. 277, 1605
- Hatipoğlu, Z., Aydın, S., Aydın, G. (1999). *Incidence of violence in Turkish schools: A review*. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 21, 335–347.

- Helvacı, M.A. (2008). *Okullarda şiddet ve nedenleri*, 17. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sakarya, 1- 3 Eylül.
- Hoşgörür, V., Orhan, A. (2017). Okulda Zorbalık ve Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesinin Yönetimi (Muğla Merkez İlçe Örneği). *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*,12(24),859880.Retrievedfrom<https://dergipark.org.tr/tr/pub/befdergi/issue/33599/292827>.
- Hyman, I., Clark, J., Zelikoff, W. (1986). 'Educator Induced Post-Traumatic Stress Disorder: Concepts, Clinical Evidence and Initial Research.' Paper presented at the Meeting of the Annual Convention of the Society of Traumatic Stress Studies, Denver, Colorado.
- İldeniz, B. (2015). *Okullarda Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karaman, Ö. (2011). *İlköğretim Okullarında Şiddetin Yaygınlığı: Okul İklimi, Okul Kültürü ve Fiziksel Özellikler*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Karslı, N. (2016). *Psiko-sosyal açıdan şiddet ve çözüm yolları*. Din bilimleri Journal, 16(3).
- Kayhan, M. F., Kozikoğlu, İ. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Sınıf Yönetimi Davranışlarını Yordama Gücü. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 72-103.
- Keskin, M. (2002). "Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Kullandıkları Baş Etme Yolları" Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Khoury-Kassabri, M., Astor, R. A., Benbenishty, R. (2009). *Middle eastern adolescents' perpetration of school violence against peers and teachers: A cross-cultural and ecological analysis*. Journal of Interpersonal Violence, 24 (1), 159-182.
- Kılıçarslan, S., Atıcı, M. (2016). Ergenlerde görülen saldırgan davranışlarda ebeveyn ve ergenlere uygulanan psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 20-38.

- Kılıçarslan, S. (2016). *Ergenlerde görülen saldırgan davranışlarda ebeveyn ve ergenlere uygulanan psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi*, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kızmaz, Z. (2007). Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, (1):47-70.
- Koç, B. (2011). “*Okulda Şiddet*”, E Yazı Yayınları, İstanbul, s.9.
- Koç, M. (2006). “*Şiddetin Ortaya Çıkardığı Psikolojik Travmayla Baş Etmede Sporun işlevselliği*”, 1. *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*, 28-31 Mart, İstanbul.
- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Korkusuz, M. (2021). *İlköğretim okulları ikinci kademedeki görev yapan beden eğitimi ve diğer branş öğretmenlerinin sınıf yönetimi davranışlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi (Siirt örneği)*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köse, A. A. (2012). *İlköğretim Öğrencilerinin İzledikleri Televizyon Programlarının Şiddete Başvurma Eğilimleri ile İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Kubar, Y., Kırıl, G. (2019). Lise Öğrencilerinin Şiddet Algısı Üzerine Bir Araştırma, Elâzığ merkez ilçe örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(2), 354-374.
- Lavi-Levavi, I., Shachar, I., Ömer, H. (2013). *Training in nonviolent resistance for parents of violent children: Differences between fathers and mothers*. *Journal of Systemic Therapies*, 32(4), 79-93.
- Lebowitz, E.R., Omer, H., Leckman, J.F. (2011). *Coercive and disruptive behavior sin pediatric obsessive compulsive disorder*. *Depression and Anxiety*, 28(10), 899-905. doi:10.1002/da.20858.
- Lorenz, K. (2002). *On Aggression Psychology Press*, s.168.

- Madden-Derdich, D. A., Estrada, A. U., Ubdegraff, K. A., Leonard, S. A. (2002). *The boundary violations scale: An empirical measure of intergenerational boundary violations in families*. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28(2), 241-254.
- Mahiroğlu, A., Bulu, B. (2003). “Orta ğretim Kurumlarında Fiziksel Ceza Uygulamaları”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, c.1.
- MEB. (2008). ‘Okul vaka analizi uygulama kılavuzu ‘ Ankara.
- MEB. (2015). “ocuğa yönelik Şiddetin nlenmesi teknik destek projesi: revize erken uyarı uygulamaları (Faaliyet 1.2.4).” Ankara: Proje Ofisi.
- McCaleb, K. N., Andersen, A., Hueston, H. (2008). *An investigation of school violence and pre-service teachers*. *Current Issues in Education*, 10(3). Retrieved from <http://cie.asu.edu/ojs/index.php/cieatasu/article/view/1570> .
- McGuire, M. T., Troisi, A., Raleigh, M. M. (1997). *Depression in evolutionary context. The maladapted mind: Classic readings in evolutionary psychopathology*, 255-282.
- Menifield, C., Rose, W.H., Homa, J., Cunningham, A. B. (2001). *The media’s portrayal of urban and rural school violence: a preliminary analysis*. *Deviant Behavior: An Interdisciplinary Journal*, 22, 447–464.
- Merdan, H. (2014). *Ortaöğretim Kurumlarındaki ğrencilerin Şiddet Davranışlarında Ailenin, ğretmenlerin ve Akran Gruplarının Rolü*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Michaud, Y. (1986). *Şiddet*. (eviren Cem Muhtaroglu) İstanbul.
- Minuchin, S., Fishman, H. C. (1999). *Family therapy techniques*. Cambridge: Harvard University Press.
- Mursal, E. (2005). “İlköğretim 1. Kademe 5. Sınıf ğrencilerinin Sınıf İçerisinde İstenmeyen Davranışlar Göstermesine Neden Olan ğretmen Davranışlarına İlişkin ğretmen ve ğrenci Görüşleri”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf ğretmenliği Bilim dalı, Bolu.

- Newman-Carlson, Dawn., Horne Arthur, M. (2004). *Bully busters: A psychoeducational intervention for reducing bullying behavior in middle school students*. Journal of Counseling Development, 82 (3): 259-267.
- Newman, M., Fagan, C., Webb, R. (2014). *Innovations in practice: The efficacy of nonviolent resistance groups in treating aggressive and controlling children and young people: A preliminary analysis of pilot NVR groups in Kent*. Child and Adolescent Mental Health, 19(2), 138–141.
- Oleffs, B., Von Schlippe, A., Omer, H., Kritz, J. (2009). *Youngsters with externalizing behavior problems: Effects of parent-training*. Familien dynamik, 34, 256–265.
- Omer, H., Irbauch, R., Berger, H., Katzissona, R., (2006). *Non violent resistance and school violence*. Paperpre-sentedat the Mifgash Leavodah Hinukhit Sotzialit, Israel.
- Omer, H., Schorr-Sapir, I., Weinblatt, U. (2008). Şiddet içermeyen direniş ve kardeşlere yönelik şiddet. *Aile Terapisi Dergisi*, 30 (4), 450–464. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6427.2008.00441.x>.
- Omer, H., (2011). *'The new authority: family, school and community*.s.1-36. Cambridge University Press.
- Omer, H., Dolberger, DI. (2015), *Ebeveynlerin İntihar Tehditleriyle Başa Çıkmasına Yardımcı Olmak: Şiddetsiz Direnişe Dayalı Bir Yaklaşım*. Dostum. Proc., 54: 559-575. <https://doi.org/10.1111/famp.12129>.
- Omer, H. (2021). *Non-violent resistance: A new approach to violent and self-destructive children*. Cambridge University Press.
- Öner, Uğur ve Takıs, Özlem (2006). *Çatışma çözme ve arabuluculuk hizmet içi eğitim programı. I. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamaları Kongresi Bildiri Özetleri*, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Özabacı, N. ve Erkan, Z. (2007). *Aile danışmanlığı kuram ve uygulamalara genel bir bakış*. Ankara: Öğretimi, Pegem Akademi.
- Özcebe, H., Üner, S. ve Çetik, H. (2006). *Adölesanlarda şiddet davranışları (Üç Lise, Ankara, 2004)*. I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet

ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri.
İstanbul: Duman Ofset, s.27.

Özdemir, S. M. (2012). *An investigation of violence against teachers in Turkey*. Journal of Instructional Psychology, 39 (1), 51-6
<http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=32876>

Parkes, J., Heslop, J. (2013). *Stop violence against girls in school: A cross-country analysis of baseline research from Ghana, Kenya and Mozambique*

Pişkin, M. (2006). *Okul şiddeti: Tanımı, yaygınlığı ve önleme stratejileri*. Kamuda Sosyal Politika, 1(2), 43-62.

Pişkin, M., Atik, G., Çınkır, Ş., Öğülmüş, S., Babadoğan, C., Çokluk, Ö. (2014). *The development and validation of Teacher Violence Scale*. Eurasian Journal of Educational Research, 56, 1-24.

Riches, D. (1989). *Antropolojik Açıdan Şiddet*, (Çeviren Dilek Hattatoğlu), Ankara, s. 12.

Roache, J. ve Lewis, R. (2011). *Teachers' Views On The Impact Of Classroom Management On Student Responsibility*. Australian Journal of Education, 55(2): 132-146.

Roland, E., Galloway, D. (2002). *Classroom Influences on Bullying*. Educational Research, 44(3), 299–312.

Sadık, F., Aslan, S. (2015). *İlkokul Sınıf Öğretmenlerinin Disiplin Problemleri ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi*. Turkish Studies- International Periodical for the Languages, 10(3).115-138.

Sayın, N. (2001). *“Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışların Nedenlerine İlişkin Görüşleri ile İstenmeyen Davranışları Önleme Yöntemleri”*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Sun, R. C., Shek, D. T. (2012). *Student Classroom Misbehavior: An Exploratory Study Based On Teachers' Perceptions*. International Journal of Child Health and Human Development, 6(1), 49-50. [http:// doi:10.1100/2012/208907](http://doi:10.1100/2012/208907).

- Sprinthall, N. A. (1990). *Counseling psychology from Greyston to Atlanta: On the road to Armageddon*. *The Counseling Psychologist*, 18(3), 455-463.
- Steinkellner, H., Ofner, S. (2011). The seven pillars of the new authority. In U. E. Gamauf-Eberhardt C. Reumann (Eds.), *Meine Schule gegen Gewalt*. Friendsburg, Austria: Friedensinstitut Burg Schlaining.
- Steyn, H. (2009). *Güney Afrika toplumundaki ortaöğretim okullarındaki eğitimcilerin saldırganlıkla başa çıkma yöntemlerini kolaylaştırmaya yönelik bir psiko-eğitim programı*. Johannesburg Üniversitesi (Güney Afrika).
- Straus, MA (2010). *Partner şiddetinde cinsiyet simetrisine ilişkin kanıtları reddetmenin otuz yılı: Önleme ve tedavi için çıkarımlar*. *Partner Suistimali*, 1 (3), 332-362. <https://doi.org/10.1891/1946-6560.1.3.332>.
- Şahan, B. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğretmen ve öğrencilerinin şiddet olgusuna ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması*, Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, İ. & Altunay, U. (2011). *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Davranışları*. *İlköğretim Online*, 10 (3), 905-918 Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8591/106784>.
- Şimşek Ömer, F. (2004). Bir grup rehberliği programının öğretmenlerin disiplin anlayışına etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (2): 41-59.
- Tanhan, F. & Şentürk, E. (2011). Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumlarının Bazı Sosyo-demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 41(192), 6273. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36186/406826>.
- Terzi, Ö. G. D. Ş. (2007). Okullarda yaşanan şiddeti önleyici bir yaklaşım: kendini toplama gücü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 12.
- TDK (Türk Dil Kurumu). (2016). *"Türk Dil Kurumu". Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tomasek, J. (2008). *A teacher as a victim of violence*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Prag: Univerzita Karlova Praze Filozofická Fakulta Katedra Pedagogika.

- Türnüklü, A., Vesile Y. (2002). “Öğretmenlerin İstenmeyen Davranışlarla Başa Çıkma Stratejileri -1” *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Ankara: Sayı: 284.
- Uz, R. (2018). *Okullarda Şiddet*. Sentez Yayıncılık. Bursa. 1. Basım.
- Van Holen, F., Vanderfaeillie, J., Omer, H. (2015). *Adaptation and evaluation of a nonviolent resistance intervention for foster parents: A progress report*. Journal of Marital and Family Therapy. 42(2): 256-271.
- Venter, M. ve Poggenpoel, M. (2006). *The Phenomenon of Aggressive Behavior of Learners in The School Situation*. Phenomenom of Aggresive Behavior, 126 (2): 312-315.
- Yavuzer, Y. (2009). *Saldırganlığı önlemeye yönelik psiko-eğitim programlarının lise öğrencilerindeki etkisinin incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yavuzer, Y., Gündoğdu, R., Dikici, A. (2009). *Teachers' perceptions about school Violence in one Turkish city*. Journal of School Violence, 8 (1): 29-41. DOI:10.1080/15388220802067797.
- Yavuzer, Y., Ömer, Ü. R. E. (2010). Saldırganlığı önlemeye yönelik psiko-eğitim programının lise öğrencilerindeki saldırganlığı azaltmaya etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 389-405.
- Yavuzer, Y. (2011). Okullarda Saldırganlık/Şiddet: Okul ve Öğretmenle ilgili Risk Faktörleri ve Önleme Stratejileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 41 (192) , 43-61 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36186/406825>.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, İ. (2021). *İlkokul öğretmenlerinin başarı yönelimleri ve sınıf yönetimi davranışları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Yörük, S. (2020). *Saldırganlık ve Şiddeti Açıklayan Yaklaşımlar*. Özabacı, Nilüfer. Ş. (Ed.), *Çağımızın Çözüm Arayan Sorunu Şiddet içinde*, 93-104.

Yurtal, F., (2014). *Okullarda şiddet: Öğrenciler, öğretmenler ve anneler açısından.* Eğitim Araştırmaları ve İncelemeleri, 9 (24), 1420-1427.

Walker, H. M., Walker, J. E. (2000). *Key questions about school safety critical issues and recommended solutions.* Preventing school violence, NASSP Bulletin/March, 46-55.

[Web : http://www.newauthority.net/resources/articles.aspx](http://www.newauthority.net/resources/articles.aspx)

Weinblatt, U., Ömer, H. (2008). Şiddetsiz direniş: Akut davranış sorunları olan çocukların ebeveynleri için bir tedavi. *Evlilik ve Aile Terapisi Dergisi*, 34 (1), 75-92.

EKLER

Ek 1. Katılımcılara Yönelik Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgiler

1. Adınız-soyadınız :.....
2. Cinsiyetiniz nedir?   () Kadın   () Erkek
3. Medeni haliniz nedir?   () Evli   () Bekar
4. Meslekteki hizmet süreniz kaç yıldır?.....
5. Mezun olduğunuz fakülte hangisidir?   () Eğitim   () Fen-Edebiyat   () Diğer
6. Branşınız nedir?.....

Ek 2. Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği Örnek Maddeler

SINIF İÇİ İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA KARŞI ÖĞRETMEN TUTUMLARI ÖLÇEĞİ					
Aşağıda yer alan ifadelerle ilgili olarak karşılarında bulunan katılma düzeylerinden size en uygun olanın altına X işareti koyunuz. Lütfen ifadeler üzerinde fazla düşünmeden ilk aklınıza gelen seçeneği tercih ediniz. Maddelerin tamamını cevaplayınız.	Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Düzeyde	Ölçüde	Tamamen Katılıyorum
	Orta	Büyük			
1. Öğrencinin ders esnasında ders dışı bir işle (arkadaşı ile konuşma, bir nesne ile oyalanma, vb.) ilgilenmesi beni öfkelenendirir.					
2. Öğrencinin derse ödev yapmadan gelmesine tahammül edemem.					
3. Öğrenci ders sırasında izin almadan konuştuğunda sinirlenirim.					
4. Ders etkinliklerine katılmayan öğrencileri cezalandırırım.					
5. Öğrencinin derse/okula geç kalması beni sinirlendirir.					

Ek 3. Sınıf Yönetimi Ölçeği Örnek Maddeler

Sınıf yönetimi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelere ne oranda katıldığınızı sağdaki sütunlarda en uygun seçeneği (X) işaretleyerek belirtiniz.	Tümüyle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Derse başlamadan önce derste ne yapacağımı planlarım.					
2. Derse başlamadan önce, sınıfı öğretime hazırlarım.					
3. Sınıfta güler yüzlü davranırım.					
4. Sınıfta herkese eşit söz hakkı veririm.					
5. Sınıfta öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenirim.					

Ek 4. Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu Örnek Maddeleri

-Şiddet kavramı sizin yaşamınızdan neleri çağrıştırıyor?

-Çocukluğunuzdan bugüne gelene kadar yaşamınızı gözden geçirdiğinizde şiddete hangi durumlarda ve nasıl maruz kaldınız? Şiddete maruz kaldığınızda nasıl bir tepki gösterirdiniz?

-Okul içinde ve dışında öğretmen olarak öğrencileriniz kendi varlığınızı yani öğretmen duruşunuzu hissettirmek için neler yapmaktasınız?

-Programa katıldıktan sonra okulda destek sistemine ilişkin neler fark ettiniz? Öğrenci şiddeti konusunu kimlerden nasıl destek almaktasınız?

Ek 5.Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programı Oturumları

OTURUM 1: GERGINLİĞİN ARTMASI

Amaç

Öğretmenlerin gerginlik artışının nasıl olduğunu anlamaya başlaması ve bunu değiştirmeye başlamak.

Hedefler

Bu oturumun sonunda katılımcılar;

- NVR dosyalarını almış olacaklar,
- Amaç, niyet ve gizlilik durumlarını kabul etmiş olacaklar,
- Destek mesajları almış olacaklar,
- Gerginlik artışının iki türünü anlamış olacaklar,
- Gerginlik artışına direnmek için bir yol tanımlayacaklar.

OTURUM 2: OKULDA ÖĞRETMEN VARLIĞI

Amaç

Öğretmenlerin okuldaki varlığını geliştirmek.

Hedefler

Oturum sonu itibarıyla katılımcılar,

- Karşı koyma davranışlarını tanımlamış olacaklar,
- NVR' deki öğretmen varlığını anlamış olacaklar,
- Onların kendi sınıftaki öğrenciler için ideal olan öğretmen varlığına başvurmuş olacaklar,
- Yapmak istedikleri değişiklikleri tanımlamış olacaklar,

OTURUM 3: SEPETLER

Amaç

Başarılabilir görevler üzerine odaklanmak ve destek sağlamak.

Hedefler

Oturum sonu itibarıyla katılımcılar;

- Bu programda odaklanmak ve üzerinde düşünmek istedikleri bir ya da iki güçlüğü öncelik sırasına koymuş olacaklar,
- Sepet egzersizini tamamlamış olacaklar,
- Önceliklere odaklanmak ve üzerinde düşünmek için gerekli desteği tanımlamış olacaklar,
- Destek veren kişilerin ev ödevi görevi planını anlamış olacaklar.

OTURUM 4: Destekleyiciler ve Destek Sistemleri

Amaç

Öğretmenler için destek geliştirmek

Hedefler

Oturum sonunda katılımcılar tarafından;

- NVR' de destekleyicilerin düşünceleri anlaşılacak,
- Öğrencilerinin “küçük sepet” davranışlarının çevresinde onların kendi destek ihtiyaçları tanımlanmış olacak,
- Destekleyicilerin kullanması için olası engeller ve çözümler tartışılmış olacak,
- En azından bir destekleyicinin yaklaşımına hazır olunacak.
- Öğretmenlerin ev ödevi yapması için NVR destekleyicileri ve destekleyicilerin haritası arasında bağlantı kurun.
- Bir annenin erkek kardeşinden yardım istediğini gösteren “**Role play 3: Yardım İçin Bir Destekçiye Soru Sormak**” ı DVD'den gösterin.

OTURUM 5: “Duyuru”

Amaç:

Davranışa karşı olmak için öğretmenlere olanak sağlamak.

Hedefler

Oturumun sonu itibarıyla katılımcılar;

- Bir duyurunun ne olduğunu bilecekler,
- Duyurunun neden önemli olduğunu bilecekler,
- Bir duyurunun nasıl yapıldığını görmüş olacaklar,
- Bir kendi kendine duyurunun ne olduğunu bilecekler,
- Kendi duyurularının kaba bir taslağını yapmaya başlayacaklar.

OTURUM 6: Öğretmen Değerleri, Duyuru, Uzlaşma Eylemleri

Amaç:

Öğretmen-öğrenci ilişkisini yeniden inşa etmek.

Hedefler:

Oturumun sonu itibarıyla katılımcılar;

- Onların kendi öğretmenlik değerlerini tartışmış olacaklar,
- Kendi duyuru'larını tartışmış olacaklar,
- Duyurunun nasıl kullanılabileceğini görmüş olacaklar,
- Onların duyurularının yapılışını uygulamış olacaklar,
- Uzlaşmacı hareketlerin bir listesini yapmış olacaklar.

OTURUM 7: AKTİF DİRENÇ/KARŞI KOYMA

Amaç:

Öğretmenin katılımını genişletmek ve pekiştirmek

Hedefler:

Oturumun sonu itibarıyla katılımcılar;

- Uzlaşma hareketlerine onların öğrencisinin tepkisini tartışmış olacaklar,
- Aktif direncin ne olduğunu bilecekler,
- Onların kaygı döngülerini telafi etmek için destekleyicileri belirlemiş olacaklar,
- Duyuruyu güçlendirmek için destekleyicilerin bir mesaj kampanyasını nasıl kullanabileceğini incelemiş olacaklar.

OTURUM 8: OTURMA EYLEMİ

Amaç

Öğretmen varlığını yeniden oluşturmak.

Hedefler

Oturumun sonu itibarıyla katılımcılar;

- Oturma eyleminin prensiplerinin ne olduğunu öğrenmiş olacaklar,
- Oturma eylemini ne zaman kullanacakları hakkında fikir sahibi olacaksınız,
- Oturma eylemi ile ilgili riskleri göz önünde bulundurmuş olacaksınız,
- Gerginliği artırmama ve sakin kalmayı uygulamış olacaksınız.

OTURUM 9: OKUL DIŞINDA ÖĞRETMEN VARLIĞI

Amaç:

Okul dışında ve içinde öğretmenin varlığını geliştirmek.

Hedefler:

Oturumun sonu itibarıyla katılımcılar;

- Oturma eyleminin ilkeleri hakkında daha kendinden emin olacaklar,
- Oturma eylemini kullanabilecek gibi hissedecekler,
- Oturma eylemi ile ilgili riskleri düşünmüş olacaklar,
- Grupta ve sınıfta gerginliği artırmama ve sakin kalmayı uygulamış olacaklar,
- Okul dışında öğretmen varlığı kavramını anlayacaklar.

OTURUM 10: ÖZET ve SERTİFİKALAR

Amaç:

Öğretmenleri onlara sunulmuş olan bazı fikirleri kullanmak için kendinden emin bir şekilde göndermek.

Hedefler:

Oturumun sonu itibarıyla katılımcılar;

- NVR' nin bütün yönlerini incelemiş olacaklar,
- Onları kullanmak için kendilerini ne kadar güvenli hissettiklerini değerlendirmiş olacaklar,
- Öğrenciler ve diğerlerinin ihtiyaçları hakkında düşünmüş olacaklar,
- Kendilerine nasıl iyi bakacakları hakkında düşünmüş olacaklar,
- Mezuniyet sertifikalarını almış olacaklar,
- Gözden geçirme oturumunun ne zaman olacağını öğrenmiş olacaklar.

Ek 6 . Şiddetsiz Karşı Koyma Öğretmen Programı Katılımcı Sertifika Örneği

Ek 7. Uygulama İzin Belgesi

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-69972237-302.08.01-30307405/01/2023
Konu: Araştırma İzni (Sercan AYDIN)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 05/12/2022 tarihli ve E-98862767-302.08.01-288816 sayılı yazımız.
b) Adana Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünün 04/01/2023 tarihli ve E-98258552-605.01- 67498528 sayılı yazısı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmalık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 213514004 numaralı öğrencisi Sercan AYDIN' ın Doç. Dr. Suat KILIÇARSLAN danışmalığında hazırlamakta olduğu "Okulda Şiddetle Baş Etmede Öğretmen Becerilerinin Gelişimine Yönelik Şiddetsiz Karşı Koyma Programının Etkisi" başlıklı çalışması kapsamında 2022-2023 Eğitim-Öğretim yılında, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde, okul içerisinde öğrencilerin yer aldığı herhangi bir görüntü kaydı yapılmadan, 2020/2 nolu Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine göre uygulanmasının uygun görüldüğüne dair Adana Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünün ilgi b)' de kayıtlı yazısı ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Hasan USLU

Rektör

NÖHÜ Evrak Tarih ve Sayısı: 04/01/2023-302505

T.C.

ADANA VALİLİĞİ

İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98258552-605.01-6749852803.01.2023

Konu : Sercan AYDIN' ın Uygulama İzni

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR
ÜNİVERSİTESİ
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına)

- İlgi: a) 06.12.2022 tarihli ve E-69972237-302.08.01-289231 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamı'nın 02.01.2023 tarih ve E-98258552-20-67289586 sayılı onayı.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 213514004 numaralı öğrencisi Sercan AYDIN'ın Doç.Dr. Suat KILIÇARSLAN danışmanlığında hazırlamakta olduğu "**Okulda Şiddetle Baş Etmede Öğretmen Becerilerinin Gelişimine Yönelik Şiddetsiz Karşı Koyma Programının Etkisi**" başlıklı çalışması kapsamında Adana İli Seyhan İlçesinde bulunan **Milli Mensucat İlkokul öğretmenleri** ile uygulama yapmak isteği ile ilgi (b) olur ekte gönderilmiştir.

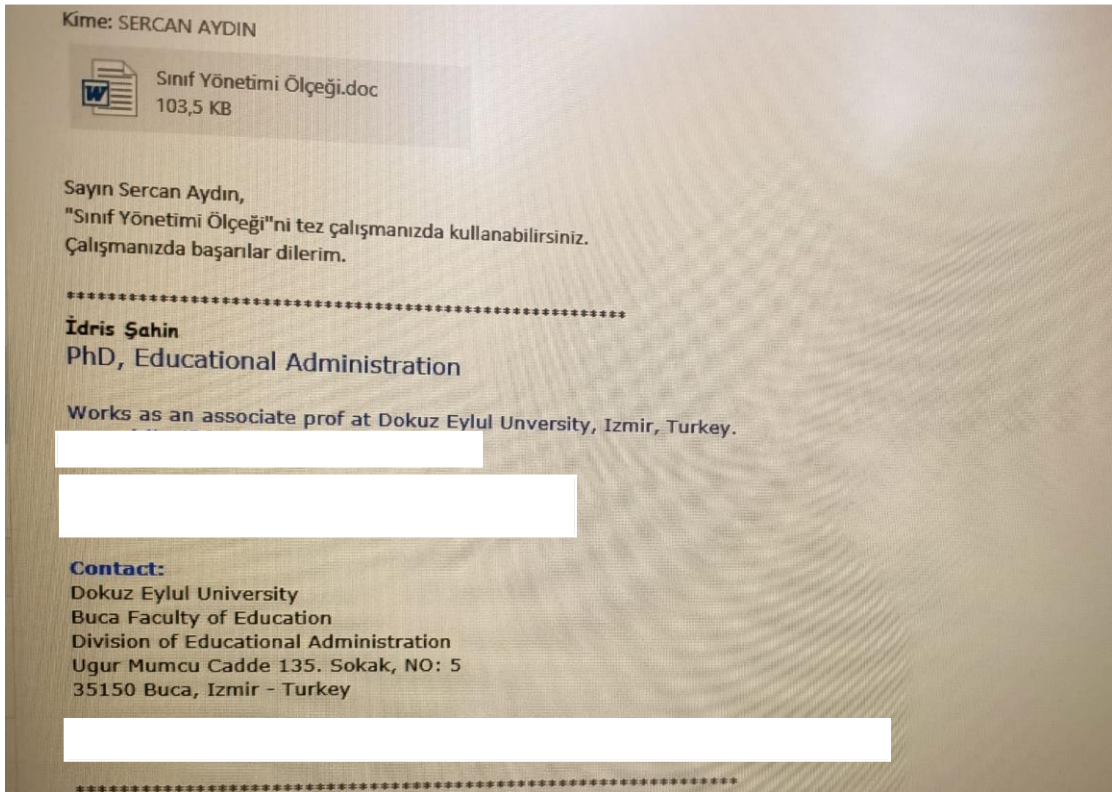
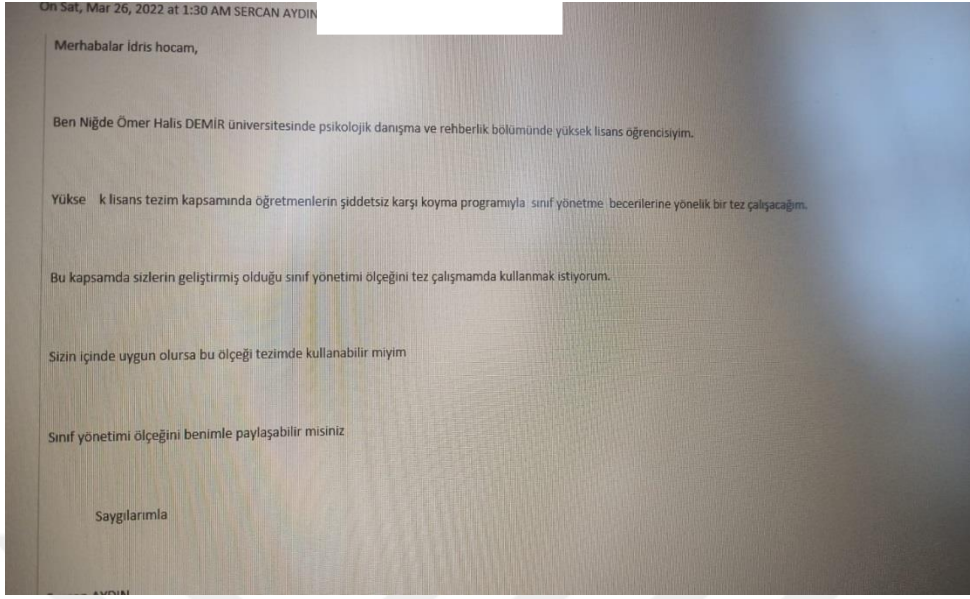
2020/2 Nolu Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesi 28. Maddesi gereği; Bilimsel Araştırma sonuç raporunun ya da Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin verildiğine dair tez sonuç linkinin çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Yaşar KOÇAK Vali a.

Milli Eğitim Müdürü

Ek 8. Ölçeği Geliştiren Kişilerden Alınan İzin Mailleri

Re: Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutum ölçeği ricası

Kime: Sercan Aydın

Selam

Ölçeği kullanabilirsin. Ölçekle ilgili ihtiyaç duyduğun tüm bilgiler ölçek makalesinde yer almaktadır. İyi çalışmalar diliyorum.

Prof. Dr. Fuat TANHAN
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışma ABD Başkanı
Van-TURKEY

Sercan Aydın [REDACTED], 4 Nis 2022 Pzt, 17:01 tarihinde şunu yazdı:
Merhabalar Fuat hocam,

Ben Niğde Ömer Halis DEMİR üniversitesinde psikolojik danışma ve rehberlik yüksek lisans öğrencisiyim

Yüksek lisans tez çalışmam kapsamında sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeğini tezimde kullanmak istiyorum

Bu kapsamda geliştirdiğiniz ölçeği tez çalışmamda kullanabilir miyim.

Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumları ölçeğini benimle paylaşabilir misiniz

Saygılarımla

Sercan AYDIN

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad-Soyad: Sercan AYDIN

